

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra historie

Valaši v zázemí a na frontách první světové války
(na příkladech obyvatel z Brumova-Bylnice)

Bakalářská diplomová práce

Tomáš Vaculčík

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma: „*Valaši v zázemí a na frontách první světové války (na příkladech obyvatel z Brumova-Bylnice)*“ zpracoval zcela samostatně, pod odborným dohledem vedoucího práce a na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne:

Podpis:

Poděkování

Na prvním místě bych chtěl poděkovat vedoucímu své bakalářské práce Mgr. Ivanu Pušovi, Ph.D. za vedení této práce, za jeho cenné rady a připomínky a za trpělivost při řešení všech problémů jež mě při psaní práce postihly. Také bych rád poděkoval SOka Zlín a Vojenskému ústřednímu archivu za vstřícný přístup při poskytování archivních materiálů. A nakonec především všem občanům města Brumova-Bylnici, kteří mi poskytli dokumenty, díky nimž tato práce mohla vzniknout.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá životem obyvatel Valašska v období první světové války. Pomocí dochovaných pramenů zachycuje osudy jednotlivých obyvatel obcí na jihovýchodním Valašsku po čas celé války až do poválečných let. Taktéž zobrazuje situaci v jednotlivých obcích, ze kterých muži pocházeli. Jejich příběhy doplňuje situace předválečného života v českých zemích a na jihovýchodním Valašsku.

Klíčová slova: první světová válka, Velká válka, 1914-1918, čeští vojáci, rakousko-uherská armáda, jihovýchodní Valašsko, Brumov-Bylnice

The bachelor thesis deals with the life of the inhabitants of Wallachia during the First World War. Using surviving sources, it depicts the fate of individual inhabitants of villages in south-eastern Wallachia throughout the war until the post-war years. It also shows the situation in the individual villages from which the men came. Their stories are complemented by the situation of pre-war life in the Czech lands and in south-eastern Wallachia.

Keywords: first world war, Great War, 1914-1918, Czech soldiers, Austro-Hungarian army, south-eastern Wallachia, Brumov-Bylnice

Obsah

Úvod.....	6
Prameny, literatura a dosavadní zpracování tématu.....	7
Konec „Zlatého věku jistoty“	10
Kultura a společnost Belle Époque v českých zemích	13
Život na jihovýchodním Valašsku před Velkou válkou	16
Horké léto 1914	20
Armáda Jeho veličenstva.....	21
Spor o českého vojáka první světové války	25
Analýza autorů jednotlivých textů	27
Mobilizace roku 1914.....	30
Rozdělení světa.....	33
Válečné utrpení	35
Už bude války konec?.....	39
„Život po životě“	41
Závěr	44
Resumé.....	46
Seznam pramenů a literatury	47
Seznam příloh	50

Úvod

V únoru letošního roku jsem měl příležitost pořádat v obecní knihovně v mém rodném městě přednášku o místních občanech bojujících na frontách Velké války. Při závěrečné diskusi jsem zjistil, že i když je konflikt od nás vzdálen více než sto let, je tento konflikt stále přítomen v paměti zdejších obyvatel a zejména v rodinách, které tento konflikt těžce postihl. Lidé si pamatují vyprávění svých předků o začátku 20. století a o válce, která přepisovala dějiny. Avšak mnohdy se tyto vzpomínky nacházejí v pozici střepů, jež jsou ve formě dopisů, fotek, ale i jen vypravování a tyto střepy musí být teprve spojovány dohromady.

V mém případě jsem o Velké válce začal přemýšlet již na základní škole, a to především z důvodu, že mě přitahovala více než válka následující. Jednou jsem doma našel staré album a v něm fotografii vojáka v uniformě rakousko-uherské armády a zde jsem začal být jako lidé na mé přednášce. Muž vypadal jako praděda, ale doma nikdo nevěděl, a každý i pochyboval o tom, že by zrovna on bojoval ve válce. Po pátrání jsem přišel na to, že můj předek sloužil u 25. zeměbraneckého pěšího pluku a na konci války se přidal ke Slovácké brigádě. A zde začíná příběh mé bakalářské práce. Chci ji věnovat svému pradědovi, jeho bratrům a všem, kteří bojovali v první světové válce a kteří se z války vrátili zničení anebo zůstali ležet v cizích krajích vzdáleni od své domoviny.

Na základě ego-dokumentů sesbíraných od občanů Brumova-Bylnice chci vytvořit obraz mužů/vojáku vytržených z běžného života, hozených do víru války a po prožité válečné zkušenosti navrátilých a snažících se začlenit do obyčejného každodenního života. Dokumenty z této lokality považuji za velmi zajímavé, neboť zdejší profesně sociální skladba nám nabízí občas zajímavé propojení mezi zázemím a frontou během války. Taktéž je to zachovalost písemných pramenů, ale také vzpomínek týkající se přímého setkávání s dnes již zemřelými účastníky tohoto konfliktu.

Po dlouhém uvažování, jak pojmout tak obsáhlé a do značné míry obtížné téma abych člověku neorientujícím se v tématech týkající se první světové války přiblížil toto období, začnu obecnějším pohledem do situace v Českých zemích před rokem 1914 a konci „*Zlatého věku jistoty*“. Z tohoto pohledu přejdu na dvě obce a dvě osady na jihovýchodním Valašsku a na život, který se zde měl brzy radikálně změnit. Další strany

budou věnovány létu 1914 a stavu rakousko-uherské armády před vyražením na frontu. A zde již začnou příběhy jednotlivců, které nás provedou od zázemí přes frontu a představí nám období od roku 1914 s přesahem až do poloviny 20. let. Zde již se budeme blížit závěru, ve kterém zjistíme, jak dynamicky se změnil život jednotlivců za cca 4-5 let.

Cílem mé bakalářské práce je tedy přiblížit každodennost během první světové války pomocí dnes čím dál populárnější metody analýzy dobových pramenů, které zkoumám i na základě nejmodernější literatury zajímavým se tímto tématem. Snahou je také započít výzkum v oblasti jihovýchodního Valašska ohledně účastníků první světové války.¹

..

Prameny, literatura a dosavadní zpracování tématu

¹Je zde snaha mapovat osudy zdejších legionářů, ale já však považuji za důležité mapovat osudy všech mužů bojujících v tomto konfliktu. Nejenže nám to nabízí porovnání válečné mezi c.k. vojákem a legionářem, ale také porovnání poválečné situace, kdy i díky válce žily tyto skupiny v jiné sociálně-ekonomické situaci, a to mnohdy ve stejné blízkosti jako před válkou.

Téma první světové války se stále těší svému zájmu, který se v posledních letech i vzhledem k proběhlým výročím neustále zvyšuje i přes samozřejmost, že je a nejspíš i bude zejména u laické veřejnosti ve stínu druhé světové války.² Za poslední léta vznikly a jsou vydávány publikace, především zahraniční, které nám ukazují trochu jiný pohled na konflikt.³

U nás také vznikla užitečná díla, týkající se například fungování rakouské armády za Velké války. Také si lze všimnout, že se začíná objevovat mnoho i amatérsky vydávaných edic deníků nejen československých legionářů, ale i mužů bojujících na druhé straně konfliktu⁴. Vydávání těchto knih přináší nová témata, jedním z nich je například samotná válečná zkušenost a prožitek mužů z Českých zemí bojujících za Velké války. Také při zkoumání těchto témat, mezi něž můžeme jistě ještě řadit motivaci vůbec bojovat a bojovat až do konce za monarchii anebo naopak vstoupit do legií patří studie týkající se oblíbeného sporu o českého vojáka za první světové války.⁵

Z knih analyzujících českého vojáka, je kniha od *Jiřího Hutečky* s vystihujícím názvem *Muži proti ohni: Motivace, morálka a mužnost českých vojáků Velké války, 1914-1918*.⁶ Další a mnou nejvíce používanou knihou, která mi pomáhala pokládat si badatelské otázky a také byla pomůckou při výběru některých aspektů, na které je důležité si dávat pozor při zodpovídání těchto otázek, byla kniha *Tváře války. Velká válka 1914-1918 očima českých účastníků* z pera autorů *Vojtěcha Kesslera* a *Josefa Šrámka*.⁷ *Ivan Šedivý* a jeho dílo *Češi, České země a Velká válka 1914-1918* doprovázela již zmíněné knihy, kterým dodávala obecnější rozměr.⁸ Z publikací týkajících se přímo Valašska a obsahující

² Tím nejsou myšleny jen odborné knihy, které se dostávají do rukou široké veřejnosti. Ale i skrz kinematografii nebo počítačové hry je druhá světová válka blíže než ta první.

³ CLARK, Christopher: *Náměsíčníci-Jak Evropa v roce 1914 dospěla k válce*. Praha 2014.

⁴ Z celé řady vybraných edic uvádím např. BEJL, Jindřich: *Deník legionáře*. Praha 2018., DOBIÁŠ, František: *Když umírá císař*. Praha 2020

⁵ MAREK, Jindřich: *Beránci, lvi a malé děti. Nekonečný spor o českého vojáka v letech 1. světové války*. Historie a vojenství, r. 2014, roč. 63, č. 1, s. 94-113.

⁶ HUTEČKA, Jiří: *Muži proti ohni: Motivace, morálka a mužnost českých vojáků Velké války, 1914-1918*. Praha 2016.

⁷ KESSLER, Vojtěch, ŠRÁMEK, Josef: *Tváře války. Velká válka 1914-1918 očima českých účastníků*. Praha 2020.

⁸ ŠEDIVÝ, Ivan: *Češi, České země a Velká válka 1914-1918*. Praha 2003.

citace pramenů z let 1914-1918 zmiňují *Zlínsko na cestě od Rakouska-Uherska k samostatnému Československu* od Yvony Činčové.⁹

Knih obsahující podněty a impulzy pro mé studium bych mohl zmínit ještě velmi mnoho, z těch doplňujících ústřední téma byla například kniha zabývající se málo prostudovanou dětskou každodenností během války.¹⁰ Dále to byly zajisté knihy regionálních historiků a další.

Posledním dílem inspirujícím mě při psaní a dodávající pomocí citací této práci určitý přesahující rozměr je dílo *Stefana Zweiga Svět včerejška*.¹¹

Studium výše zmíněných knih mě postupně přivádělo k pramenům souvisejícím s Velkou válkou. Napřed se jednalo o písemnosti vzniklé z úřadů jednotlivých obcí Brumova a Bylnice z let 1914-1918.¹² Poté následovala analýza obecních kronik a kronik národních škol.¹³ Tyto prameny měly zajistit pomoc při zjišťování, jaká byla předválečná situace a zejména, jaká panovala situace během války. Nutno zpětně dodat, že se jim to podařilo na výbornou.¹⁴ Po výzkumu situace v zázemí jsem se pustil do zkoumání příběhů jednotlivých občanů obcí za světové války. Zde jsem čerpal z nalezených deníků, pohlednic a dalších ego-dokumentů, z nichž jsem některé získal od potomků mnou zkoumaných osob. Posledními použitými prameny jsou kmenové listy a legionářské karty zkoumaných osob/vojáků.¹⁵

⁹ ČINČOVÁ, Yvona: *Zlínsko na cestě od Rakouska-Uherska k samostatnému Československu*. Zlín 2018.

¹⁰ LENDEROVÁ, Milena a kol.: *Vše pro dítě: Válečné dětství 1914-1918*. Praha 2015.

¹¹ ZWEIG, Stefan: *Svět včerejška. Vzpomínky jednoho Evropana*. Praha 2019.

¹² Státní oblastní archiv Zlín, fond Archiv městečka Brumov., Státní oblastní archiv Zlín, fond Archiv obce Bylnice.

¹³ Státní oblastní archiv Zlín, fond Archiv obce Bylnice, *Pamětní kniha.*, Státní oblastní archiv Zlín, fond NšK Bylnice, inv. č. 355, *Školní kronika 1900-1931.*, Státní oblastní archiv Zlín, fond NšK Štěpán, inv. č. 144, *Pamětní kniha obecné školy ve Štěpáně.*, Státní oblastní archiv Zlín, fond NšK Sidonie, inv. č. 144, *Školní kronika 1877-1953.*

¹⁴ V době vzniku citovaných pramenů se používaly pro obě obce poněmčené názvy, a to Brumow i když v daných pramenech se setkáváme většinou již jen s Brumovem. V případě druhé obce se pravidelně setkáváme s názvem Bilnitz. Český též Bilnice. Dnešní podoba názvu s ypsilonem se začala používat až po první světové válce. Proto budu při citaci pramenů ponechávat původní název, ale ve vlastním textu budu psát názvy obcí dle současných pravidel.

¹⁵ Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv Praha, fond kmenové listy, *Matěj Zvoniček.*, Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv Praha, fond kmenové listy, *František Ovesný st.*

Konec „Zlatého věku jistoty“

„Zachovej nám, Hospodine,
Císaře a naši zem!“

Když Stefan Zweig popisuje léta před první světovou válkou jako „zlatý věk jistoty“ nelze se ubránit dojmu, že jeho pohled vychází ze vzpomínek, které zažil jako občan Předlitavska a obyvatel Vídně.¹⁶

Jeho názory zosobňující tehdejší monarchii jsou jedním z prvotních příkladů toho, jak i v dnešní době někteří lidé vnímají začátek 20. století zvaného též Belle Époque. Zejména je tato doba zobrazována jako období plné klidu, míru, stability a přítomného všeobecného řádu, který si nikdo nedovolí porušit. Společnost a zejména co se týče Rakouska-Uherska, je postavena na dávných tradicích a zvyklostech. Na vše poté dohlíží sám panovník pevně dbající na dodržování těchto tradic a bdící nad národy monarchie. Až ničivý konflikt odstranil všechno, co bylo budováno po staletí, odstranil monarchy, staré řády a nastolil nový svět plný nestability.

Ale jaký byl opravdu život v monarchii, pokud odstraníme vlnu nostalgie a určitého sentimentu? V takzvaném „žaláři národů“, jak se Rakousku-Uhersku do dnešních dob s oblibou přezdívá, žilo dle posledního sčítání lidu z roku 1910 kolem 51 390 223 obyvatel na území čítající dohromady 676 615 km².¹⁷ Druhý největší stát v Evropě hned po Rusku se od roku 1867 po Rakousko-Uherském vyrovnání sestával z Předlitavska, jehož oficiální název zněl Království a země na říšské radě zastoupené, které byly poskládány ze 17 korunních zemí. Druhou částí bylo Zalitavsko, také zvané země Koruny svatého Štěpána tvořené Uhry, Sedmihradskem a Chorvatskem-Slavonskem.¹⁸

Tyto dvě části spojovala stejná měna a území, kterému vládl panovník jako císař rakouský a král uherský. Společné zájmy zastupovalo navenek ministerstvo zahraničních věcí, dalším společným ministerstvem bylo ministerstvo financí a posledním společným bylo ministerstvo války.¹⁹ Daleko více bylo věcí, co obě tyto části monarchie rozdělovalo,

¹⁶ ZWEIG, Stefan: *Svět včerejška: Vzpomínky jednoho Evropana*, s. 9-28.

¹⁷ RYCHLÍK, Jan: 1918: *Rozpad Rakouska-Uherska a vznik Československa*. Praha 2018, s. 29.

¹⁸ V tomto národnostním soustátí žilo dohromady 12 národů mezi něž patřili i Češi. Zejména v prvorepublikové literatuře se setkáváme s již zmíněným pojmem označujícím monarchii jako „žalář národů“. Moderní historiografie již však od tohoto pojmu upustila, neboť danou problematiku velmi zjednodušuje a vytváří mylný obraz o habsburské monarchie a především o její Předlitavské části, která bude zmíněna ještě zmíněna v textu.

¹⁹ ŠEDIVÝ, Ivan: *Češi, České země a Velká válka 1914-1918*, s. 39.

každá část měla svůj právní systém, zákonodárství a také rozdílnou správu, která se týkala i bezpečnostních složek v čele s armádou. Obě části říše byly konstitučními monarchiemi, kde práva a svobody byly zaručeny ústavou, ale nesmíme zapomínat, že tyto ústavy byly odlišné a jejich zaručování některých práv, zejména co se týká národnostních menšin, byly rozdílné.²⁰

Zatímco v Zalitavsku docházelo k opravdovému utlačování menšin a maďarizaci ve snaze vytvořit jednotný maďarský stát, v Předlitavsku byla zaručena rovnoprávnost všem národům. Národy mohly rozvíjet svou kulturu a zejména jazyk, který se mohl užívat na úřadech a ve vzdělávacím systému.²¹

V českých zemích tomu nebylo jinak. V zemích Koruny české žilo roku 1910 na území Čech, Moravy a Slezska celkem 10 076 727 obyvatel.²² Z toho v Čechách a na Moravě byly Češi ve většině, jen ve Slezsku jich bylo méně než obyvatel německy mluvících.²³ Český jazyk byl zároveň s jazykem německým úředními jazyky v českých zemích, neboť oba národy měly v rámci země rovnocenné postavení.²⁴ Jediné, co Čechům chybělo, byl vlastní národní stát, o který bojovaly s menšími přestávkami již od revolučních let 1848. Touha po vyrovnání, kterého dosáhli Maďaři vedlo na domácí půdě k stále častějším konfliktům s Němci, kteří po většinové stránce toužili po připojení k sjednocené Německé říši.²⁵ Tyto konflikty postupem času přerostly v odcizení obou národů a vzájemnému soupeření v rámci politického, ale i kulturního života.

Čechům nepřidával na klidu ani fakt, jakým směrem se v posledních dvou desetiletích na začátku 20. století ubírala zahraniční politika habsburské monarchie. Po ochladnutí vztahů monarchie s carským Ruskem začalo vznikat daleko těsnější spojení mezi Německem a Rakouskem-Uherskem. Tím 7. října 1879 vznikl Dvojspolek a po připojení Itálie roku 1882 Trojspolek.²⁶ K hlubší spolupráci v rovině politické i hospodářské docházelo zejména mezi prvními dvěma signatáři, a to i díky vzájemné kulturní blízkosti. Monarchie se dostávala v posledních letech své existence do hospodářských problémů,

²⁰ RYCHLÍK, Jan: 1918: *Rozpad Rakouska-Uherska...*, s. 30.

²¹ Tamtéž, s. 32-33.

²² <https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-a-domu-podle-vysledku-scitani-od-roku-1869>

²³ Zde je nutno dodat, že sčítací archy neobsahovaly dotaz na národnost, ale jen na obcovací řeč. Proto můžou být tyto údaje zkreslené.

²⁴ RYCHLÍK, Jan: 1918: *Rozpad Rakouska-Uherska...*, s. 33.

²⁵ EFMERTOVIČ, Marcela: *České země v letech 1848-1918*. Praha 1998, s. 127.

²⁶ HLAVAČKA, Milan: *Trojspolek*. Praha 1999, s. 100.

kterým nepomáhala ani postupná diplomatická izolace, neboť jako protiváha Trojspolku vznikla roku 1907 Dohoda. Ta se utvářela již od roku 1904 kdy byla mezi Velkou Británií a Francií podepsána Srdečná dohoda a roku 1907 podepsala Velká Británie dohodu s Ruskem. Tak došlo k rozdělení Evropy na dva bloky a k případnému válečnému střetu bylo o krok blíže.

Směr ubírání monarchie, který mohl znamenat její konec si její čelní představitelé uvědomovali, ale i vlivem samotného panovníka nešlo tomuto konci zabránit. Samotný staříčkový císař sídlící v Schönbrunnu již neměl nejspíše ani tolik sil, aby zvrátil průběh událostí. Sám za svůj život prožil několik politických zvrátů, válek a i smrt rodinných příslušníků.²⁷ František Josef I. byl tím příkladem konzervativního panovníka dodržujícím tradice. Byl loajálním spojencem Viléma II. a v posledních letech své vlády dal na doporučení a vyhlásil válku Srbsku. Své chyby si uvědomil až na smrtelné posteli, ale to už bylo pozdě, samotná monarchie jej přežila jen o dva roky.²⁸

Po samotném F.J. I. byl až do osudného června 1914 jednou z viditelných postav následník trůnu František Ferdinand d'Este. Ten se stal následníkem trůnu sedm let po smrti korunního prince Rudolfa. Vztahy mezi strýcem a synovcem byly kvůli jeho politickým plánům a také jeho osobním rozhodnutím velmi chladné. Jednou z největších ambicí, které měl bylo vytvoření „*Spojených států Velkého Rakouska*“ ve kterém by slovanské národy získaly větší postavení na úkor národa maďarského. Tento plán se samozřejmě nezamlouval samotným Maďarům, kteří jej za to neměli v lásce, nutno podotknout, že on je taky ne. Vedle Maďarů si proti sobě popudil i samotného císaře, jenž považoval dualistické uspořádání za stabilní prvek.²⁹ Následník trůnu byl zastáncem vedení přátelské politiky s Ruskem a odmítal válku jako nástroj řešení konfliktů, kvůli svému postoji se dostával do střetů s náčelníkem generálního štábu Conradem von Hotzendorf. Jeho tragická smrt roku 1914 znamenala konec jeho politickým ambicím, ale také možnost rozpoutat válku bez větších námitek.³⁰

²⁷ Kromě prohrané války s Itálií roku 1859 a poté s Pruskem roku 1866, která vedla až k vyrovnání a politickým ústupkům, se musel císař vyrovnat se sebevraždou korunního prince Rudolfa a poté se smrtí jeho manželky císařovny Alžběty, která zemřela rukou atentátníka roku 1898.

²⁸ Z knih zabývajících se komplexně životem Františka Josefa I. např.: VOCELKA, Karl: František Josef I. Císař rakouský a král uherský. Praha 2017.

²⁹ CLARK, Christopher: Náměsíčníci..., s.130-131.

³⁰ Tamtéž, s.404-405.

Kultura a společnost Belle Époque v českých zemích

I když došlo roku 1848 k porážce revoluce a v 50. letech návratu k neoabsolutismu. V dalších letech zejména kvůli prohrané prusko-rakouské válce a následným politickým změnám, nastalo obnovení kulturního a společenského života, zejména v Předlitavsku. Kvůli prohraným válkám dochází ke ztrátě průmyslových částí monarchie, a to Lombardie a Benátska. Rozvoj průmyslu je směřován do českých zemí a ty díky tomu zažívají rozmach v odvětvích jako hutnictví, sklářství, textilnictví, papírenství atd.³¹ Díky tomu dochází ke změně struktury obyvatelstva a začínají se objevovat nové společenské vrstvy, a to majitelé podniků (buržoazie) a dělnictvo (zaměstnanci), živnostníci. I když byly před Velkou válkou české země na špici v monarchii, co se průmyslové vyspělosti týče, důležitou složkou obživy bylo i nadále zemědělství. Hlavním pěstovaným produktem bylo obilí, brambory, cukrová řepa. Dále zde byl stále častý chov hovězího dobytka naopak chov ovcí i kvůli malému odbytu vlny, ustupoval do pozadí.³²

Život na vesnici koncem 19. století byl ovlivňován novými technologiemi a sociálními aspekty přicházejícími z měst. Samozřejmě záleželo, v jaké části země se daná vesnice nacházela a jak byla vzdálená od rušných městských center, podle toho si udržovala svoje tradice a zvyky a nebyla tolik ovlivněna městským životem. V závěru 19. století má na vesnici výrazné postavení učitel, jenž kromě dohlížení na vzdělávání dětí se podílí i na vzdělávání široké vrstvy obyvatel a to tím, že je účasten při zakládání naučných spolků, další postavou stojící za zmínku byl jistě i místní farář zajišťující náboženské rituály od křtu až po pohřeb a také se účastníci místního kulturního života. V centru tohoto dění byla rodina, která již byla menšího rozsahu než ve staletích předchozích a tvořil ji otec, matka a děti. Jak již bývalo zvykem otec svou prací chod domácnosti a matka se o tu domácnost starala, děti chodili do školy, ale i nadále se počítalo s jejich pomocí při hospodářství. Život domácnosti se točil podle místních obyčejů a zvyků využívaných k odpočinku nebo oslavám.³³

Zatímco na vesnicích nebylo na tolik viditelná změna v sociálním postavení, ve městech vznikaly nové sociální vrstvy, mezi nimiž byly občas rozdíly až propastné. Zejména mezi

³¹ EFMERTOVIÁ, C., Marcela: *České země v letech 1848-1918*. Praha 1998, s. 151-152.

³² Tamtéž, s. 169.

³³ Tamtéž, s. 272-274.

střední a vyšší vrstvou, tzv. buržoazií, která vlastnila továrny a jejich zaměstnanci, tzv. třídou dělnickou. Dělnická rodina žila v domcích nebo malých bytech. Jednalo se o noclehárny nebo pronajímané byty, ve kterých spalo i více dělníků. V pozdějších dobách začali majitelé továren stavět pro své zaměstnance rodinné domky. Na rozdíl od toho měla buržoazie vzhledem ke svému postavení ve vlastnictví vily nebo velké byty v centru města. K dispozici měla také služebnictvo, o které se zároveň měla povinnost postarat. Měšťanstvo nacházející se v té době nebo splývající s buržoazií zastává významné funkce na nově vzniklých pozicích v průmyslových odvětvích. Bohatství a vyšší společenské postavení znamenalo více volného času a možnost účastnit se společenských aktivit.³⁴ Za to dělníci musející pracovat mnohdy za velmi nevyhovujících podmínek, měli nejen omezené možnosti co se týče volnočasového života, ale chudoba je doprovázela i ve stravování, kdy si mnohdy nemohli dovolit ani čerstvé pečivo.³⁵

Svoje postavení si dělnictvo začalo vydobývat i pomocí zakládání spolků. Spolky byly v době Bachova absolutismu na ústupu, ale po jeho pádu a oficiálním přijetí spolkového zákona 15. prosince 1867 nic nebránilo v jejich rozvoji. Dělnické spolky měly za úkol sdružovat dělníky a podílet se na zlepšení jejich pracovního života, často tento boj končil i stávkami. Dělnické spolky existovaly i čtenářské či společenské a pěvecké. Vedle dělnických spolků se rozvíjely i další zejména čtenářské a hudební spolky. Ovšem nejznámějším a nejslavnějším byl v 2. polovině 19. století a dodnes je spolek Sokol vzniklý roku 1862.³⁶ K tělovýchovným a naučným organizacím můžeme jistě přidat Orel (1903) a organizaci Český skaut-Junák, který vznikl roku 1912 pod vedením učitele Antonína B. Svojsíka.³⁷

Na konci „dlouhého 19. století“ bychom našli daleko více společenských aktivit než jen družení se do spolků. Technologický pokrok přinášel nové druhy zábavy, jako bylo focení se v ateliérech nebo chození na první filmové pokusy do kina. V soukromí se zejména objevil fenomén čtení. Rozmach čtení byl zajištěn díky zvyšující se vzdělanosti

³⁴ Tamtéž, s. 278-282

³⁵ Tamtéž, s. 280.

³⁶ Tamtéž, s. 299

³⁷ Tamtéž, s. 307

společnosti a životnímu stylu a také díky zvyšování se množství tiskáren. Přiblížení knih a jejich snazší dostupnost zajišťovaly knihovny.³⁸

O životě v českých zemích před první světovou válkou by šlo ještě mluvit dlouze. Ve velkých městech docházelo k elektrifikaci, v Praze vzniklo první kino a začal se hrát hokej. Lidé využívají rozsáhlou síť železnic, která jim usnadňovala dopravu po monarchii. Nikdo by si nepomyslel, že tento pokrok skončí válečným konfliktem, ve kterém budou lidé umírat i díky tomuto pokroku.

³⁸ LENDEROVÁ, M.-JIRÁNEK, T.-MACKOVÁ, M.: *Z dějin české každodennosti*. Praha 2010, s. 361-367.

Život na jihovýchodním Valašsku před Velkou válkou

Osoby a jejich životní příběhy použité pro potřeby této bakalářské práce se začínají psát na Valašsku. Kraj to byl odjakživa velmi chudý, kde hlavní obživu po staletí tvořil chov ovcí a pěstování obilovin. Nic k tomuto těžkému životu nepřidělávalo, že byla tato oblast ležící na hranicích Českých zemí s Uherskem často sužována válečnými konflikty. Při nichž zejména obce na jihovýchodním Valašsku byly mnohokrát vypáleny.³⁹

Jednou z těchto obcí byl i Brumov, nesoucí název podle stejnojmenného hradu stojícímu nad vesnicí již od středověkých dob. Hrad, jenž tvořil výraznou dominantu města, zanikl roku 1820, když podruhé vyhořel.⁴⁰ Vyhoření hradu a jeho postupné přeměnění v pouhou ruinu jako by předznamenávalo konec Brumova jako významného správního a hospodářského centra zdejšího kraje. Když je totiž roku 1848 zrušena vrchnostenská správa, jsou nově vzniklé úřady společně s finanční stráží přeneseny roku 1850 do sousedních Valašských Klobouk.⁴¹ V Brumově zůstane jen správa velkostatku. Ten roku 1894 kupuje rakouský pivovarník Antonín Dreher. Brumovský velkostatek o rozloze 9 215 ha byl zřízen z Dreherova ředitelství statků v Klein-Schwechatu u Vídně. Ačkoliv znamenal zánik původní vrchnostenské správy hospodářský pokles, po převzetí Dreherem zde začnou rozsáhlé investice, s ohledem na formu pozemků, zejména do lesnictví. Kromě pil, které se nachází jak v Brumově, tak v přilehlé Bylnici je další důležitou součástí statku i místní pivovar a také sklářské hutě nacházející se ve Svaté Sidonii a Svatém Štěpáně. Hutě jsou pronajaty trvale firmou Schreiber.⁴²

Z popisu velkostatku vyplývá, že zdejší obyvatelstvo se živilo zejména pěstováním plodin. To trvá až do konce 19. století, kdy se z místních neúrodných polí stávají zalesněné oblasti. Tradiční zde byl i chov ovcí, které přecházelo v průběhu 19. století spíše k chovu hovězího dobytka. Od konci 19. století zde narůstal počet živnostníků, čemuž jistě pomohlo založení kadeřnicko-krejčovského spolku roku 1874. Celkově se dá říci, že spolky v Brumově začínají růst nezvratnou rychlostí, ještě před kožešnicko-krejčovským spolkem vzniká roku 1869 čtenářský spolek Sušil a roku 1871 spolek

³⁹ Poslední válečný konflikt, jenž se dotkl i tohoto kraje byla prusko-rakouská válka spojená s epidemií tyfu, která postihla zejména Bylnici a osady.

⁴⁰ OBADAL, Miroslav, VRLA, Radim: *Hrad Brumov-historie a stavební vývoj*. Brumov-Bylnice 2013, s.4.

⁴¹ Finanční stráž byla do Brumova navracena roku 1873.

⁴² POKLUDA, Zdeněk: *Brumov-osudy hradu a jeho držitelů*. Zlín 2005, s. 105-106.

vojenských vysloužilců sv. Václava. Posledním z nich je roku 1876 založený sbor dobrovolných hasičů.⁴³ Ze spolků vyniká zejména Sušil, za jehož přispění lékař a historik František Salesiánský Pluskal vydává jedno z nejstarších místopisných děl z tohoto kraje, a to *Památky hradu, města a panství Brumova na Moravě*.⁴⁴ Ve svém díle nám podává kromě dávné historie tohoto regionu i obraz městečka Brumova v 70. letech 19. století. Kulturní život se zdá, že v Brumově nemohl být pestřejší a pro zdejší obyvatele zajišťovali místní spolky mnoho příležitostí, jak se zapojit do chodu města.

Díky němu máme tedy přehled, čím se zdejší obyvatelstvo živilo, jaké spolky a správní budovy se zde nacházely.⁴⁵ Vprostřed náměstí stávala radnice, v níž zasedalo obecní zastupitelstvo, v jejímž čele stála obecní rada a starosta. Volební období trvalo zpravidla tři roky, ale ne vždy se to dodržovalo. Kromě nepravidelnosti voleb byl zdejší politický život ovlivněn majitelem velkostatku samotným Antonínem Dreherem. Ten byl zdejšími česky smýšlejícími občany častokrát obviňován z ovlivňování zdejší politiky, a dokonce z dosazování svých lidí do vlivných funkcí.⁴⁶

První písemná zmínka o Bylnici se nachází v listině z roku 1424, kdy vesnici Zikmund Lucemburský předává šlechtici Miroslavovi z Cimburka.⁴⁷ Nejstarší dějiny této malé obce ležící podél řeky Brumovky jsou spojovány nejčastěji s válečným utrpením. Zdejší obyvatelstvo málokdy nacházelo klid a mnohdy lidem nepomohla ani blízkost hradu Brumova a vrchnostenské správy zde sídlící. Až po odeznění vojenských vpádů se začíná obec rozrůstat. Obyvatelstvo si po celý čas udržuje rolnický charakter a zejména je zde populární chov ovcí a včel. Z průmyslového hlediska obci pomohlo připojení sklářských osad, které byly připojeny k obecnímu katastru.⁴⁸

Rozrůstající obec se musela vypořádávat s chudobou a nedostatkem zemědělské půdy, i kvůli tomuto někteří obyvatelé odcházejí v druhé polovině 19. století hledat štěstí do Ameriky. Kvůli kriminalitě je zde roku 1876 zřízena v domě č.p. 35 četnická stanice. Od roku 1. července 1896 funguje v obci sbor dobrovolných hasičů, dále se zde nacházela

⁴³ MAŠLÁŇ, Pavel: *Brumov-proměny města na fotografiích*. Brumov-Bylnice 2018, s. 115-116-

⁴⁴ PLUSKAL, S., František: *Památky hradu, města a panství Brumova na Moravě*. Olomouc 1878.

⁴⁵ Tamtéž.

⁴⁶ *Lidové noviny*, r. 1896, roč. 4, č. 224, s. 2.

⁴⁷ MAŠLÁŇ, Pavel: *Brumov...*, s. 41.-

⁴⁸ MAŠLÁŇ, Pavel: *Brumov...*, s. 42-43.-

obecní nemocnice, dvůr s pálenicí a roku 1900 otevřená místní národní škola.⁴⁹ Jediné, co v Bylnici chybělo, byla radnice, a tak se starosta s radními i zastupitelstvem setkával ve svém vlastním domě. Slavnostním okamžikem se stalo otevření místní stanice při nově vybudované Vlárské dráze. Dráha přinesla oživení tohoto kraje možnost přepravy osob, zboží z Čech do Uher. Před první světovou válkou žilo v obci 2204 obyvatel.⁵⁰

Poslední místa, o kterých se zde budu zmiňovat, jsou osady Svatý Štěpán a Svatá Sidonie, tyto kolonie patřící sice patří do katastru obce Bylnice a byly spravovány velkostatkem v Brumově, avšak svou typičností si zaslouží svých pár řádků. Svatý Štěpán nacházející se při řece Vláře v malebném údolí byl založen roku 1815 Štěpánem Illešházym, synem majitele brumovského panství Jiřího Illešházyho. Zdejší huť zvaná po svém zakladateli hutí svatého Štěpána nebo také Nová Huť, neboť starou byla označována huť svatě Sidonie, nabízela nové pracovní možnosti. Od roku 1850 se stává pronajímátemi hutí až na malé přestávky rodina Schreiberů, která i sousední Sidonskou huť vlastní až do období první republiky.⁵¹

Zdejší dělnické klima a také specifčnost práce zde přiváděly nové pracovníky, mezi nimiž jsou i brusiči z německých oblastí, proto není divu, že ve zdejší tovární škole založené již roku 1836 probíhá výuka až do 70. let 19. století v češtině i v němčině. Na konci 19. století se německá menšina asimilovala a německého jazyka zde nebylo zapotřebí.⁵² Roku 1876 se stala škola veřejnou a fungovala tedy i za dob, kdy byla práce ve zdejších hutích pozastavena.⁵³

K další specifčnosti zdejší dělnické vrstvy patřily také stávky a roku 1907 založení sociálně demokratického spolku spojujícího tři hutě (Svatý Štěpán, Svatou Sidonii a na Uherské straně ležící Nemšovou). Zavedení spolku vedlo k neustálým třenicím s majitelem, jež vyvrcholilo neúspěšnou stávkou roku 1912.⁵⁴

Starší sestrou hutě ve Štěpánu byla sklářská huť ve Svaté Sidonii, nacházející se přímo v údolí Vlárského průsmyku na hranicích českých zemí a Uher. Byla založena roku 1788

⁴⁹ Státní oblastní archiv Zlín, fond obce Bylnice, *Pamětní kniha* s. 25.

⁵⁰ *Tamtéž*, s. 30.

⁵¹ Státní oblastní archiv Zlín, fond obce Bylnice, *Pamětní kniha* s. 17.

⁵² *Tamtéž*, s. 18.

⁵³ MAŠLÁN, Pavel, PLEVOVÁ, Lenka: *Svatý Štěpán-historie sklářské osady*. Zlín, 2014 s. 17.

⁵⁴ *Tamtéž*, s. 21.

majitelem brumovského panství Janem Křtitelem Illešházym, který ji pojmenoval po své manželce Sidonie a později též nesla název Stará Huť.⁵⁵ Sidonská huť procházela obdobným vývojem jako ta Štěpánská. Již od poloviny 19. století zde fungovala tovární a později národní škola, která byla až do roku 1889 bez vlastní budovy. Zdejší kulturní a politický život se točil kolem hostince na Vláři. Zde se, kromě od roku 1907 vzniklého sociálně demokratického spolku, scházel i čtenářský, pěvecký a vzdělávací spolek Svatopluk Čech založený roku 1897.⁵⁶

Když si shrneme situaci na jihovýchodním Valašsku, zjistíme, že zdejší obyvatelstvo kráčelo úspěšně vstříc 20. století. V obcích panoval čilý ruch, vzdělanost jen rostla, což ovlivňovalo množství profesí se v tomto kraji vyskytujících, vzdělané obyvatelstvo také iniciovalo různé společenské akce a podílelo se na tvorbě veřejného prostoru. Tento pozitivní růst zastavila až první světová válka.

⁵⁵ Státní oblastní archiv Zlín, fond obce Bylnice, *Pamětní kniha* s. 19.

⁵⁶ MAŠLÁN, Pavel, PLEVOVÁ, Lenka: *Sidonie-historie a příroda sklářské osady*, Zlín 2014, s. 33.

Horké léto 1914

„Ono léto 1914 by pro nás zůstalo nezapomenutelným i bez osudovosti, která zasáhla Evropu. Neboť zřídka jsem zažil léto, jež bylo bujnější, krásnější a takřka bych řekl letnější. Dny a dny hedvábně modrá obloha, hebký, a přece nikoli dusný vzduch, voňavé a teplé louky, tmavé a syté lesy se svou zelení; ještě dnes, vyslovím-li slovo léto, bezděčně musím myslet na ony slunečné červencové dny...“⁵⁷

Jakmile někdo čte úryvek z knihy nebo kroniky popisující události roku 1914, vždy mě zaujme nádherný popis letního počasí, krajiny a lidí pracujících na poli anebo si užívajících paprsky slunce. Vždy když se dojde k té osudné události, mám pocit, že léto někam nenávratně zmizelo. Poté již začíná měsíc plný koloběhu událostí, jenž vyvrcholí vypuknutím nejničivějšího konfliktu, které do té doby lidstvo poznalo.⁵⁸

Po skončení konfliktu započaly diskuse o jeho příčinách a jestli mu šlo zabránit. V té době bylo však velmi brzy vytvářet nějaké závratné domněnky. Německé císařství bylo odsouzeno jako hlavní viník za rozpoutání války. Ale opravdu měl tento konflikt hlavního viníka? A byl konflikt rozpoután nebo prostě vypukl? S odstupem času a s pohledem na nové možnosti výzkumu jsou v dnešní době odpovědi na tyto otázky těžší, než se zdají. S ohlédnutím na konflikt následující se přikláním názoru, že Velká válka spíše vypukla. Jejím začátku předcházela řada událostí, které byly varovnými signály, k čemu může v budoucnu dojít. Avšak evropské velmoci svou nečinností samy došly až k onomu letnímu horkému dni 1914.⁵⁹

Tím letním dnem není však myšlen atentát na následníka trůnu arcivévodu Františka Ferdinanda d'Este s jeho chotí. Protože i když se atentát objevuje občas jako hlavní příčina války, byla to spíše již jen pouhá záminka. A přestože někteří lidé již věděli, že válka je na spadnutí, nebyla smrt arcivévodů, zejména mezi prostým lidem, brána jako událost, která by k tomu měla vést.⁶⁰ Tím osudovým dnem je tedy pro mě 28. červenec, kdy Rakousko-Uhersko vyhlásilo válku Srbsku, a tak se spustil řetězec událostí. Pro obyvatele habsburské monarchie pak skončilo léto vyhlášením všeobecné mobilizace.

⁵⁷ ZWEIG, Stefan: *Svět včerejška...*, s. 164.

⁵⁸ ŠEDIVÝ, Ivan: *Češi, České země...*, s. 11-12.

⁵⁹ CLARK, Christopher: *Náměsíčníci...*, s. 21-29.

⁶⁰ ŠEDIVÝ, Ivan: *Češi, České země...*, s. 23.

Armáda Jeho veličenstva

Posledním válečným konfliktem, kterým bojově prošla Habsburská armáda a vojáci z Českých zemí, byl prohraná prusko-rakouská válka. Od tohoto konfliktu uplynulo 48 let, aby synové a vnuci znovu táhli do pole bez toho, aby věděli, jak vůbec válka vypadá.

Armáda Rakouska-Uherska, jak ji známe z roku 1914, vzniká po Rakousko-Uherském vyrovnání roku 1867. Vyrovnáním došlo k založení jedné z nejsložitějších armádní struktur v tehdejší době. Ta se dělila na tři celky: Prvním a největším z nich byla společná armáda, která spadala pod říšské ministerstvo války (K.u.k. Reichs-Krieg-Ministerium) ve Vídni.⁶¹ Dalšími celky byly zeměbrany jednotlivých částí říše, tedy Předlitavska a Zalitavska. Předlitavská zeměbrana (Landwehr) byla spravována vlastním ministerstvem se sídlem ve Vídni. Úřady s ministerstvem spojené byly označovány jako kaiserlich-koniglich (k.k.) nebo také v češtině císařsko-královské (c.k.). V Budapešti sídlilo ministerstvo pro zeměbranu Zalitavska (Honvéd) a samotný úřad nesl označení magyar király (m.k.) nebo koniglich ungarisch (k.u.). K těmto samostatným ministerstvům připadalo i četnictvo.⁶² Nad všemi těmito úřady stál panovník jako vrchní velitel vojska, ale největší moc držel v rukou generální štáb v čele s náčelníkem generálního štábu.⁶³

Dalším důležitým milníkem bylo zavedení všeobecné branné povinnosti pro muže ve věku od 20 do 22 let. Tento zákon naposled novelizovaný roku 1912 měl zajišťovat stálý přísun nových rekrutů. Ti se vždy nahlašovali starostovi dané obce rok před dosažením stanoveného věku. Samotné odvody probíhaly v březnu a dubnu před odvodní komisí skládající se z lékaře politické správy a společného vojska, dále důstojníků a dalších úředníků. Pokud byl branec odveden, tak na základě tělesného stavu rekruta se rozhodlo, do jaké části bude zařazen. Na základě domovské příslušnosti byl odveden k příslušnému útvaru. Ve vojsku strávil celkově 12 let, z toho 3 roky při prezenční službě, 7 let u společné armády a 2 roky u zeměbrany, poté byl přeřazen k domobraně, kde zůstal až

⁶¹ Dále spadalo pod Ministerstvo války také sekce pro válečné námořnictvo (K.u.k. Reichs—Kriegs-Ministerium)

⁶² NEDOROST, Libor: Češi v první světové válce..., s. 44.

⁶³ Tamtéž.

do dosažení 42 let věku. Jednotlivé roky strávené u různých složek armády se mohou lišit, podle toho, zdali šlo o pěchotu, jezdeckvo nebo námořnictvo.⁶⁴

Samotná domobrana vznikla roku 1886 po rozhodnutí, aby se zeměbrana obou částí říše, původně sloužící pro podporu společného vojska při obraně samotného území monarchie, stala regulérní bojovou složkou armády. Do zeměbrany byli odváděni ti muži, kteří se již nevešli kvůli naplnění stavů do společné armády nebo k námořnictvu. Poslední předválečná změna pro zeměbranu nastala na základě branného zákona z roku 1889. Tehdy docházelo k odvodům branců určených přímo k zeměbranám a do záložních útvarů této části armády.⁶⁵ Rakouská zeměbrana (Landwehr) se skládala z 37 pěších pluků, 3 pluků zemských střelců, 6 hulánských pluků a dvou divizionu zemských střelců. Uherská zeměbrana (Honvéd) byla složena z 32 pěších pluků a 10 husarských.⁶⁶

Poslední částí armády, ve které muži strávili část svého život, a byla již zmíněná domobrana. Domobrancí byli odvedeni jen v případě války, a to podle vyhlášky povolávající dané ročníky. Po odvedení se dělili podle toho, zda prodělali vojenský výcvik. Pokud ano, byli přiděleni k bojovým útvarům a účastnili se podpůrných činností armády. Ti, kteří výcvik neprodělali, pracovali u podpůrných jednotek beze zbraně jako byly například zdravotnické nebo technické útvary.⁶⁷ Domobrana měla dále rozdělení podle výzev, a to na první (19-37 let) a druhou (37-42 let). V době válečné se však mezi těmito výzvami nedělal téměř žádný rozdíl. Domobranecké povinnosti mohl být zbaven muž ze zdravotních důvodů anebo protože byla jeho role důležitá pro chod zázemí, např. železnice.⁶⁸

Společná armáda prošla nejvýraznější a radikální změnou celé organizační sktruktury roku 1882. Ozbrojené síly byly nově rozděleny na 15 teritoriálních sborů a jednoho speciálního obvodu v Zadaru. V českých zemích se nacházely tři, první bylo v Praze (VIII.), druhé v Litoměřicích (IX.) a Morava byla rozdělena na Jih, který byl přidělen k II. vídeňskému sboru a na Sever, který byl společně se Slezskem přidělen k I. krakovskému sboru.⁶⁹ Společná armáda byla nejdůležitějším a nejrozsáhlejším orgánem Rakousko-

⁶⁴ Tamtéž, s. 62-65.

⁶⁵ Tamtéž, s. 50-51

⁶⁶ ŠEDIVÝ, Ivan: *Češi, České země ...*, s. 64.

⁶⁷ NEDOROST, Libor: *Češi v první světové válce...*, s. 44.

⁶⁸ Tamtéž, s. 49.

⁶⁹ NEDOROST, Libor: *Češi v první světové válce...*, s. 65-66.

Uherské armády. Předválečný stav byl následující: 102 pěších pluků, 4 pluky tyrolských a císařských myslivců, 4 bosenskohercegovinské pluky, 32 praporů polních myslivců, 1 prapor bosenskohercegovinských polních myslivců. Jízdu tvořilo 16 husarských, 15 dragounských 13 hulánských pluků.⁷⁰ Kromě pěchoty (Infanterie) a jezdeckta (Kavallerie) bylo třetí nejdůležitější složkou armády dělostřelectvo (Artillerie). To tvořilo oporu zejména pěchotě a dělilo se na pluky polních kanonů, polních houfnic a pevnostní a horské dělostřelectvo.⁷¹ Nutno podotknout, že počet pluků se ve válečném stavu měnil, a to směrem vzhůru, a tak v roce 1918 existovalo již 141 pluků společné armády.⁷²

Z českých zemí náleželo do společné armády 24 pěších pluků, 9 praporů polních myslivců, 12 jezdeckých a 12 dělostřeleckých pluků a k Landwehru 16 pěších a 2 hulánské pluky.⁷³ Samotný pluk tvořilo 4 500 mužů zařazených do 6 praporů, z něhož byl jeden náhradní a jeden kulometný. Jezdecktvo se skládalo z pluků, ten se dále dělil na dvě korouhve, z nichž vycházely tři eskadrony o síle 150-170 mužů. Nejvyšší jednotka armádní sbor obsahoval všechny druhy pozemního vojska. Jeden armádní sbor tvořilo cca 44 000 mužů, 900 jezdců, 134 děl, 84 kulometů a 4 400 povozů.⁷⁴

Tento kolos sloužící k zajištění bezpečnosti monarchie byl doplňován vojáky 12 národností, což činilo největší problém pro jeho fungování.⁷⁵ Musel být pevně stanoven dorozumivací jazyk, ten se dělil na tři typy. Prvním byla tzv. velicí řeč, ve které se vydávaly předpisové povely, tou byla pro společnou armádu němčina. K dorozumívání ve služebním styku se používala u landwehru a námořnictva němčina a u honvédů maďarština.⁷⁶ Jakmile však bylo vojáků určité národnosti v daném pluku více než 20 % byla zavedena plukovní řeč a vše kromě základních rozkazů ve velicí řeči probíhalo v jazyku mužstva.⁷⁷

⁷⁰ ŠEDIVÝ, Ivan: *Češi, České země a Velká válka...*, s. 64.

⁷¹ NEDOROST, Libor: *Češi v první světové válce...*, s. 117-123.

⁷² ŠEDIVÝ, Ivan: *Češi, České země ...*, s.65.

⁷³ Tamtéž.

⁷⁴ DOLEJŠÍ, JOSEF, FUČÍK, Josef, HAVEL, Petr: *Pod císařským praporem. Historie habsburské armády 1526-1918*. Praha 2003, s. 405.

⁷⁵ ŠEDIVÝ, Ivan: *Češi v první světové válce...*, s. 65. Ivan Šedivý řadí do národností Němce, Maďary, Čechy, Slováky, Poláky, Ukrajince, Slovinci, Srby, Chorvaty, Rumuny, Italy a Židy

⁷⁶ NEDOROST, Libor: *Češi v první světové válce...*, s.88-89.

⁷⁷ Tamtéž.

Národnostní rozdělení bylo patrné až do samého začátku války. Maďarská strana chtěla ve své části zavést jako hlavní a jediný jazyk maďarštinu, to se samozřejmě nelíbilo císařskému dvoru ve Vídni, který se bál, že by to vedlo k úplné destabilizaci a vzniku jednotné národní armády.⁷⁸ Dle Ivana Šedivého tvořil počet vojáků v armádě podobné procento, jaké daná národnost zastupovala v monarchii. Tomu by odpovídalo, že české země tvořící 12,5 % obyvatelstva monarchie, tvořili v armádě podíl 12,9 %. Doménou každého národa byly i příslušné druhy zbraní. Vojáky z Čech, Moravy a Slezska najdeme nejčastěji u dělostřelectva či jezdeckta.⁷⁹

⁷⁸ NEDOROST, Libor: *Češi v první světové válce...*, s. 90-91.

⁷⁹ ŠEDIVÝ, Ivan: *Češi, České země ...*, s. 66.

Spor o českého vojáka první světové války

V posledních letech se do popředí dostává stále častěji otázka, jaký byl vlastně voják první světové války? Ve studiích, které vznikají za účelem zodpovědět tuto otázku, se setkáváme se dvěma prototypy vojáka. Prvním prototypem je voják bojující až do úplného konce za monarchii. Sice již pochybuje o válce a smyslu celého konfliktu, ale i za těchto pochybností zachovává věrnost císaři. Druhým prototypem je voják již od začátku bouřící se proti monarchii, který když uvidí příležitost bojovat za svobodu, zběhne a přidá se k nepříteli, aby pomohl rozbít monarchii.⁸⁰

Druhý prototyp vznikl hned po první světové válce. Nově vzniklá Československá republika se distancovala od všeho rakouského a začala s vytvářením nových tradic. Jednou z nich bylo postavení nově vzniklé československé armády na legionářském odkazu. Legionáři se těšili ve společnosti úctě. Tento odkaz narušil až komunistický režim, který chtěl vymazat existenci legionářů. Po pádu komunistického režimu však došlo k obnově legionářských tradic a v dnešní době díky různé legionářské literatuře a zejména Československé obci legionářské je vzpomínka na legionáře opět velmi silná.⁸¹

Prototyp bojovníka za monarchii byl tedy nežadoucí, dalo by se říci po většinu minulého století.⁸² Sice vznikala díla věnující se rakousko-uherské armádě, ale byla to spíše díla obecná, která nenabízela osobní pohled na osudy mužů v řadách této armády. To se začalo měnit po pádu komunistického režimu, kdy se i kvůli časovému odstupu začalo pohlížet na příslušníky rakousko-uherské armády z jiného úhlu. Již to nebyli jen Švejci a legionáři, ale také vojáci bojující v zákopech, zažívající utrpení války, ale stále věrni z určitých důvodů až do konce konfliktu císaři. Bádání nad vojákem sloužícím monarchii se dostává do popředí i díky zájmu laické veřejnosti, která naráží při zkoumání svých předků na staré fotografie vojáků v uniformách dnes již neexistujícího státu. Také pomáhají různé historické spolky snažící se pomocí dobových rekonstrukcí přiblížit život našich předků

⁸⁰ MAREK, Jindřich: *Beránci, lvi a malé děti. Nekonečný spor o českého vojáka v letech 1. světové války.* Historie a vojenství, r. 2014, roč. 63, č. 1, s. 94-113.

⁸¹ ČSOL pořádá pravidelně různé akce spojené s legionáři jako např. Legiovlak

⁸² První republika se proti všemu, co představovalo období Rakouska-Uherska, vyjadřovala dost ostře. Poté po druhé světové válce a nástupu komunistického režimu komunisté potlačovali silně, jak vzpomínky na První republiku, tak na období monarchie.

za světové války. Tím se pomalu ožívují vzpomínky a příběhy vojáků rakousko-uherské armády.

Tyto dva prototypy, které jsou do určité míry stereotypní, zde žijí vedle sebe a jsou v častém střetu. Když vyjde studie zabývající se sporem o českého vojáka, je v textu občas znatelné, komu autor fandí. Proto jsem se rozhodl napsat tuto práci a vrátit muže ne do války, ale před válku a ukázat, že před již více než sto lety zde nebyl žádný „rakušák“ nebo legionář. Všichni zmínění muži v mé studii stáli před válkou na stejné čáře a až válečný konflikt zamíchal s jejich životy.

Analýza autorů jednotlivých textů

Nejrozsáhlejším textem nalezeným a použitým v této práci je text Matěje Zvoníčka. Vyučený stolař, jenž většinu svého života prožil v Bylnici, si prošel celou válkou. Po válce se rozhodl, že začne psát deník. Deník odpovídá jeho vzdělání a najdou se v něm chyby a nepřesné názvy cizích měst. Obsah deníku je rozdělen na jednotlivé dny, ve kterých se zabývá popisem svého běžného života na frontě, všímá si zde zejména stravování, slavení svátků a bojového nasazení. Většina deníku neobsahuje přímé stěžování si na válečný život, spíše ke konci únavu samotným konfliktem. Což je zajímavé, neboť deníky psané po válce často již obsahují negativní názory na dobu strávenou v uniformě habsburské monarchie. Matěj Zvoníček zemřel roku 1952 a o deníku se dlouhou dobu nevědělo, dokud ho v šuplíku u šicího stroje nenašel jeho vnuk. Jeho bratr Cyril byl vystudovaným obchodníkem a podle toho i dochovaných dokumentů, můžeme tvrdit, že skvěle ovládal pravopis a český jazyk. Z dochovaných pramenů, které po něm zůstaly, patří taktéž deník s poznámkami a také dopisnice odesílané z fronty jeho manželce. Konce války se nedožil a zůstaly po něm dvě děti, ty se snažily uchovávat jeho památku a díky nim se nám dochovaly záznamy o jeho působení v letech 1914-1918.

Ke specifickému typu pramenů patří ty získávané ústním podáním. Od rodiny Vilímků z Brumova jsem získal příběhy tří jejich předků společně s fotografiemi. Prvním z nich byl krejčí František Ovesný starší a poté jeho synové František Ovesný ml. a Jan Ovesný. Ústně vyprávěné příběhy rodinných příslušníků byly zajímavé a poté došlo k jejich potvrzení pomocí kmenových listů. Největší množství pramenů bylo k dispozici ohledně Františka ml., který působil jako legionář, četník a na konci druhé světové války pomáhal osvobozovat Brumov a díky tomu jej najdeme zmíněného i v některých dílech místních historiků.

Analýza ostatních autorů textů je již složitější. Po většině autorů nám zůstaly většinou jen dopisnice. Příkladem může být můj praděda Jan Vaculčík. Jan se narodil roku 1895 jako nejmladší z šesti dětí. Během necelých dvaceti let přišel o matku i otce. Jako stolař pracoval u Matěje Zvoníčka, než Matěj roku 1914 odešel na frontu. On sám musel narukovat o rok později. Jisté je, že si v uniformě odbyl všechny válečné roky, bohužel kromě jedné dopisnice, kterou mu adresuje jeho bratr František Vaculčík, téhož času také na frontě nám toho moc nezbylo. Adresován mu byl do St. Pöltenu k 8. náhradní kompanii

25. zeměbraneckého pěšího pluku. Poslední věcí dokládající přímou účast ve válce je potvrzení o tom, že v hodnosti vojína vykonával práci stolaře pro zbrojní průmysl v Brně. Jan Vaculčík zemřel na rakovinu roku 1946. Do té doby stihl mít syna a dceru, která se oženila s Karlem Zvoníčkem, syna Matěje Zvoníčka. Také vybudoval polní hospodářství, na jehož odkazu žijí jeho potomci dodnes.

Sociální skladba

Sociální skladbu mužů na Valašsku je za těžko popsat pár větami, pokud bychom se nedívali jen na ty, co zde jsou zmíněni kvůli dochování písemných pramenů. Zjistíme, že mnoho příslušníků rakousko-uherské armády a pozdějších příslušníků legií bylo sklářskými dělníky. Dělnictvo ve zdejších koloniích bylo mnohdy tématem samo pro sebe a odlišovalo se od typického rázu valašské obce. Sklářští dělníci byli odjakživa vzdělaní kvůli specifčnosti své práce, zakládali spolky kvůli vzájemné podpoře a případném stávkování. Vyrůstání v takovém prostředí mohlo mít za následek, že se mentalita zdejšího prostředí lišila od zbytku, neboť většina těch, co později oblékla uniformu, byla rolnického původu vlastníci malou usedlost. Dále to byly příslušníci různých řemesel jako již zmíněni stolaři nebo krejčí. V poslední řadě to byla vrstva s vyšším vzděláním jako učitelé a obchodníci.

Setkávání s vojenským životem

Obyvatelé jihovýchodního Valašska spadali pod politický okres Uherský Brod. Ten spadal pod doplňovací velitelství v Kroměříži a celkově pod II. vídeňský sbor. Během míru docházelo k doplňování 3. pěšího pluku Arcivévodů Karla, 25. zeměbraneckého pěšího pluku a po vyhlášení války 25. domobraneckého pěšího pluku. Toto rozdělení však nebylo platné u všech a po celou dobu vojenské služby. Služba výrazné části mužů u těchto pluků dávala možnost, že v případě odvedení, vojenského cvičení a potažmo války se zde sejdou známí, sousedé či kamarádi. Nebylo však pevně dané, že u tohoto útvaru zůstane daný jedinec po zbytek své služby a nedojde k převelení k jinému pluku nebo druhu zbraní. Takovým mužem byl i Cyril Zvoníček, který vojenskou službu absolvoval

v letech 1908-1911 u 11. dragounského pluku v Mitrovici, ale v první světové válce bojoval coby dělostřelec u houfnicového pluku číslo 8.

Většina zkoumaných mužů, u nichž známe osudy, měli za sebou prezenční vojenskou službu. Znalost vojenských podmínek je znát z deníku Matěje Zvoníčka, který absolvoval vojnu u 13.zeměbraneckého polního houfnicového divizionu a po vypuknutí války ho služba u tohoto útvaru ničím nepřekvapila.

Mobilizace roku 1914

Pokud jste si v posledním červencovém týdnu roku 1914 koupili Lidové noviny, vždy na vás již z titulního listu hleděla zpráva o rostoucím napětí, poté mobilizaci, a nakonec vyhlášení války. I když mohlo být z novin patrné, že konflikt je na spadnutí, přesto někteří přijali vyhlášení války s údivem.

Zejména lidé na menších obcích, jakými byly v době začátku 20. století například Brumov se sousední Bylnicí, doufali, že se situace vyřeší a jejich všedního života se tato politická rozmlška, která začala po atentátu na následníka trůnu, nedotkne. Když tedy došlo k vyhlášení války, zdejší obyvatelstvo se tomu zdráhalo uvěřit. Jak dokazuje úryvek ze školní kroniky z osady Svatý Štěpán náležící pod Bylnici.

„Živě představuji si okamžik, kdy klidné naše zákoutí dovědělo se o vypovězení války a všeobecné mobilizaci. Bylo to v sobotu dne 1. srpna 1914, kdy hajný p. Lorenc (první padlý ze Štěpána) před 5. hodinou ranní dostavil se celý vyděšený do školy s dotazem, zda ničeho nevím o vypovězení války. Stojíme před školou a již o malé chvíli byl tu hlouček lidí. Takřka uteklých z postelí, aby zvěděli, co nového. Někdo vypráví, že do Štitné za tmy přijel kočár celý osvětlený – a pán z Brodu roznášel nějaké velké plakáty, že všeci muži musí na vojnu. Vyvracím tyto zprávy, sám však trnu skoro v nejistotě. V tom však volá někdo z tovární kanceláře. Jdeme tam a rázem se nám vše vyjasnilo. Na dřevěném skladišti před tovární kanceláří připevněná vyhláška oznamovala všeobecnou mobilizaci všeho vojska do 37. let. A narukování do 24 hodin.“⁸³

Zde citovaný moment nalezneme v mnoha kronikách, ale i osobních denících. Po zjištění dané situace a prvotním šoku dochází ke smíření a nastávají často pocity beznaděje, smutku a dalších negativních emocí.⁸⁴ Avšak málokdy najdeme přímou zmínku o odmítnutí vykonat svou vojenskou povinnost a vzdorovat. Tento zajímavý fakt podkopává zažitě představy o Češích a jejich nechuti bojovat, neboť samotná mobilizace proběhla hladce bez protestů za přítomného údivu vrchních velitelů rakousko-uherské armády.⁸⁵ Nutno uznat, že i tady se našly výjimky a někteří muži, kteří již byli v dřívějších dobách osvobozeni od vojenské služby „běželi se svými osvobozovacími listy do Bilnice

⁸³ Státní oblastní archiv Zlín, fond Nšk Štěpán..., s. 152.

⁸⁴ Tamtéž, s. 152.

⁸⁵ NEDOROST, Jiří: *Češi v první světové válce, I. díl: Mým národům...*, s. 178.

k starostovi, odtud k četníkům, ba někteří si zajeli i so Brodu na hejtmanství s dotazem mají-li také oni rukovati. Všichni se vrátili se stejným vyřízením. „Všichni rukovat, žádné osvobození neplatí.“⁸⁶

Ale najdeme zde i příklady mužů, kteří nebyli odvedeni do boje anebo nebyli odvedeni vůbec. Jedním z nich byl František Ovesný st., který byl povolán jako domobranec, ale kvůli zdravotnímu stavu nebyl určen k bojové činnosti, a tak se během války podílel na rekvírování zásob ve zdejší oblasti. Dalším z nich je správce školy ve Štěpáně Václav Stáhal. Ten popisuje svoji zkušenost s mobilizací následovně. „*Sv. Štěpánští vojíni náleželi skoro všichni k 3. pěšímu pluku anebo 25. domobraneckému pluku, jehož shromaždištěm byl Kroměříž. Také já odjel jsem dne 2. srpna na vojnu, rozloučiv se doma se ženou a známými. Jel jsem tentokrát do Kroměříže za okolností opravdu mimořádných... V Kroměříži sešli jsme se známí, kteří od vyjití z ústavu se neviděli, mnozí moji bývalí žáci a známí z bývalého působiště se ke mně přihlásili. Bylo to ovšem smutné shledání. Konečně došla řada na všechny tedy i na mě. Přijímali nás ve sladovně. Přijímací komise rozdělena byla ve tři skupiny. Naši skupinu tvořil Uh. Brod Uh. Hr. Komisi předsedal nadporučík, jenž přijal od každého vojenský pas a prohlédl jej, rozřídil nás v setniny. Kdo se hlásil nemocen, aneb měl nějakou vadu předveden před lékařskou komisi, která vyřkla nad ním rozsudek. Prohlídka byla neobyčejně přísná. Mně po lékařské prohlídce dána 4 nedělní dovolená, a tak octnul jsem se dne 8. srpna zase doma.*“⁸⁷ Stáhal měl štěstí a zřejmě i kvůli zdravotním důvodům k jeho povolání nedošlo. Díky tomu po celou válku zapisoval válečné strádání a máme tak k dispozici obraz situace jaká panovala ve Sv. Štěpánu a okolí po čas války.

Když se vrátíme k samotné skoro týdenní době, kterou strávil v Kroměříži je zajímavé si všimnout ono střetávání s kamarády a pocitu, že i přes tu smutnou událost došlo k jejich střetnutí a sdílení stejné chvíle. Hutečka tyto chvíle na ukázce dalších pramenů popisuje jako střetávání se starými kamarády, které je nutno zapít.⁸⁸

Již druhého srpna se hlásí u svého útvaru Matěj Zvoniček. Tento stolař z Bylnice zanechal doma manželku s dětmi. Ve svém deníku sice své emoce při odjezdu nereflektuje,

⁸⁶ Státní oblastní archiv Zlín, fond Nšk Štěpán..., s. 152.

⁸⁷ Tamtéž, s. 152-153.

⁸⁸ HUTEČKA, Jiří: *Muži proti ohni: Motivace...*, s. 42-43.

ale díky místní kronice víme, že „Ženy, matky, otcové, děti, známí přišli dáti ještě poslední s Bohem odjíždějícím vojákům. V Popově dokonce zahráli hudebníci odjíždějícím obráncům vlasti. Co tu bylo pláče, nářku, kvílení, když nastala chvíle odjezdu. Mnohé ženy na bilnickém nádraží i omdlely. ... Každý skoro odjížděl s tím přesvědčením, že více svých drahých neuvidí.“⁸⁹ Takové loučení nesli muži jako Matěj opravdu těžce, neboť nechávali rodinu bez hlavního živitele a správce domácnosti. O poznání lépe nesli válku mladí muži bez závazků, kteří mohli brát válku jako místo pro dobrodružství anebo získání lepšího společenského statusu.⁹⁰

Dalším faktorem je zajímavost vycházející z výše zmiňovaného úryvku, že v zázemí zůstávají jen ženy, děti a otcové vojáků, tedy ti, co bojovat nemohou nebo se to od nich ani neočekává. Ti se loučí s odjíždějícími muži, kteří jedou hrdě sloužit vlasti. Na mužskou část společnosti byl tedy vyvíjen okolím tlak, protože ten, kdo nebyl odveden a neodjíždí na frontu, není muž.

Také se již v mírových dobách brala vojenská služba jako přechodový rituál v muže. Tento zajímavý aspekt rozebírá podrobněji ve své knize Jiří Hutečka.⁹¹ Posledním a častým motivem je zdůrazňování brzkého konce války. Muži odjíždějí s vidinou, že konflikt bude trvat do „Švestek“ nebo do „Vánoc“ a poté se opět vrátí k rodině. Jejich představa válečného konfliktu nabírá romantických rozměrů a oni až v průběhu konfliktu podlehnou deziluzi a faktu, že se konce války nejspíše nedožijí.⁹²

⁸⁹ Státní oblastní archiv Zlín, fond Nšk Štěpán..., s. 152.

⁹⁰ HUTEČKA, Jiří: *Muži proti ohni: Motivace...*, s. 46-47.

⁹¹ Tamtéž.

⁹² KESSLER, Vojtěch, Šrámek, Josef: *Tváře války...*, s. 36-37.

Rozdělení světa

Již v předchozí kapitole bylo naznačeno rozdělení světů po čas první světové války. Toto rozdělení můžeme uchopit vícero způsoby. Nakonec ale dojdeme k výsledku, že zde máme dva, z nichž jeden je mužský (fronta) a druhý je zejména ženský (zázemí). Rozdělení je ovšem velmi zjednodušené, neboť oba světy se neustále propojovaly a zejména na konci války zde již nebyly takové rozdíly a ženy začaly vykonávat některé dříve jen mužské profese nejen v zázemí, ale i na frontě.⁹³

V zázemí po čas války zesilovalo postavení ženy. Ta nahradila muže v postavení hlavy rodiny, neboť nyní musela zajistit uživení domácnosti, výchovu dětí a další činnosti na které nyní zůstala sama. V zázemí takových rodin bylo mnoho a jistě je tato společná situace spojovala. Spojovala je také situace, kdy nevěděly, jestli ještě někdy své muže uvidí. Tento strach o své milované jim pomáhala aspoň trochu zastříť polní pošta zajišťující spoj mezi frontou a zázemím.⁹⁴ Toto mnohdy jediné spojení mezi frontou a zázemím bylo pro vojáky důležité pro udržení morálky.⁹⁵

V momentě, kdy muž odjel ke svému útvaru a byl oblečen do uniformy, znamenalo to, že se nyní bude pohybovat jen ve světě, který v tuto chvíli náleží jen mužům. Z obyčejného pošťáka se najednou stal důstojník, kterého museli poslouchat všichni nehledě na sociální postavení. Začal se bořit tedy do té doby platný sociální status ten, se změnil nejen ohledně společenského postavení, ale i věku a docházelo k tomu, že mladý důstojník velel daleko starším mužům s daleko nižší hodností. Z této změny poté vyplynulo i charakterní chování daného jedince, kdy si daný jedinec usmyslel, že se může k podřízeným mužům chovat hrubě.⁹⁶

Také se jim notně změnil denní režim plný přesunů ve formacích, výcviku, a nakonec i bojových situací. Avšak našly se i volné chvíle kdy se našel čas na zpěv, sportovní aktivity a také osobní hygieně, která pro ně byla svátečním okamžikem.⁹⁷

⁹³ KESSLER, Vojtěch, Šrámek, Josef: *Tváře války...*, s. 75-78.

⁹⁴ Tamtéž, s. 71-75

⁹⁵ HUTEČKA, Jiří: *Muži proti ohni: Motivace...*, s. 141.

⁹⁶ KESSLER, Vojtěch, Šrámek, Josef: *Tváře války...*, s. 38-40.

⁹⁷ HUTEČKA, Jiří: *Muži proti ohni: Motivace...*, s. 46-47.

V hierarchii podřízené rakousko-uherské armádě se trávení vašeho času na frontě, odvíjelo i podle vaší hodnosti. Zatímco vyšší důstojníci zažívali většinou po celý čas války lepší situaci ohledně stravování a hygieny, obyčejní vojáci si museli vystačit s málem.⁹⁸

Matěj Zvoníček velmi rád popisuje ve svém deníku, jak je pro něj důležité, když odjede na chvíli z fronty do zázemí a tam si vychutná pořádné jídlo. A když musí čas trávit na frontě jako například na Silvestra, rád jej oslaví s kamarády. Kamarádi a zejména ty co znal ještě před válkou, jsou pro něj důležití pro spojení s realitou a sdílení okamžiků během války.

Vojáci/kamarádi jezdící na dovolenou domů a podávající informace z fronty byli další možností žen, jak se spojit se svými milými. Jinou a samozřejmě lepší možností, když voják přijel sám. Ten však nalézal postupem času domácnost, která si poradí i bez něj. Na konci této práce bude uveden jeden z příkladů kdy se muž vracející se domů z fronty setkává s razantním přístupem manželky.

Ženy si znatelně vydobily po čas války stejné postavení a zásluhy jako muži, což v novém Československu bude mít například za následek zavedení volebního práva pro ženy již roku 1919.

⁹⁸ Tamtéž, s. 54-55.

Válečné utrpení

V letech válečných vše ustupuje potřebám armády. Tak se stávalo že postupem času docházelo k nedostatku základních potřeb. Již vyhlášení mobilizace vedlo k davové hysterii a lidé z obav, že nastane hlad začaly skupovat potraviny jako byla sůl, mouka, cukr, a to vše ve velkém množství až obchody neměly co prodávat.⁹⁹ Proto již v druhé polovině roku 1915 byly „zavedeny *spotřební lístky na mouku a chléb* „*chleбенky*“, *lístky na odebírání cukru, v roce 1916 i lístky na kávu a tuky*.“¹⁰⁰ Ve stejném roce, co vešly v platnost lístky na kávu a tuky, bylo vydáno nařízení, které zavádělo tři bezmasé dny v týdnu a týkaly se jak služeb určených pro lidi, mezi něž patřily řeznictví, restaurace, hostince a jídelny, tak samotných domácností.¹⁰¹ Kvůli nedostatku masa docházelo často k rekvírování hospodářského dobytka. Čím dál zhoršující se situace vedla k vlnám hladových bouří vrcholicím v letech 1917-1918.¹⁰² Monarchie byla v těchto letech ovlivňována nejen bloádou, inflací a celkovou vyčerpaností, ale také přírodními podmínkami, neboť roku 1917 nastalo enormní období sucha.¹⁰³

Nedostatek potravin neovlivňoval jen zázemí, ale i samotné vojáky, kteří začali nedostatek potravin taktéž pociťovat. Na konci války vážil průměrný voják jen 50 kg.¹⁰⁴ Oslabená armáda ztrácela motivaci bojovat i kvůli tomu, že špatná strava vedla často k nemocem. K nejčastějším patřila úplavice, šířící se v nehygienických podmínkách fronty. Ta často postihovala Matěje Zvoníčka, který se ji snažil léčit černou kávou. Ovšem nemoci se netýkaly jen fronty, ale také zázemí. Kvůli již často zmiňovanému nedostatku potravin „...*povstal typhus epidemický řáditel a rozšířil v krátkosti tak značně, že bylo úřadům zřídit zde nemocnici v úřednickém domě, v tom čase málo obydelném, a když byly místnosti přeplněné, zbudována filiálka v chaloupkách – horní kolonii. Ku opatrování ustanovilo zde C.K. Moravské místodržitelství zvláštního epidemického lékaře dr. Furstenaue a tři ošetřovatelky. Nemocnice trvala od 27. listopadu 1916 do 16. března*

⁹⁹ Státní oblastní archiv Zlín, fond Nšk Štěpán..., s. 154.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 106-107.

¹⁰¹ KESSLER, Vojtěch, Šrámek, Josef: *Tváře války...*, s. 81

¹⁰² Tamtéž, s.83

¹⁰³ Státní oblastní archiv Zlín, fond Nšk Štěpán..., s. 164

¹⁰⁴ Šedivý, Ivan: *Češi, České země...*, s. 144

1917.¹⁰⁵ První místo v počtu zemřelých, ale u nás drží tuberkulóza, která je přímo spojená se špatnou stravou a druhé místo obsadila španělská chřipka, která si v samotné Bylnici vyžádala 26 osob.¹⁰⁶ Místní úřady se těmto nemocem snažily předcházet informačními kampaněmi a také zvyšováním hygienických opatření.

Také docházelo k nedostatku látky k výrobě šatstva, neboť se většina sukna používala k výrobě uniforem. Ty byly vyráběny v rychlém tempu, aby mohli noví branci již zaujmout své místo ve válečné mašinérii. Karty byly rozdány a rakousko-uhersí vojáci bojovali roku 1916 na východní frontě, srbské frontě, rumunské a italské. Na těchto všech frontách nalézáme obyvatele Valašska. Roku 1916 například v Itálii poblíž Monfalcone zemřel Cyril Zvoníček.¹⁰⁷ Ten bránil rakousko-uherské pozice u tohoto města jako dělostřelec. Při jednom ze střetů je usmrcen dělostřeleckou palbou. Hrůzu, kterou přináší první světová válka díky ničivosti moderních zbraní jako jsou strojní pušky, ale i masově používaná děla smíchaná s bojovým plynem, mrzačí vojáky na těle i na duši. První světová válka přináší mrzačení lidských těl v masovém rozměru, mnoho vojáků končí se zmrzačením, které již nesou do konce svého života. Jan Fojtík, který pocházel taktéž z Bylnice utrpěl fyzické zranění, které mu po válce znesnadňuje těžkou manuální práci, na kterou byl zvyklý před válkou.¹⁰⁸

Zranění na duši jsou způsobovány mnohými válečnými prožitky. Neustálé odstřelování a s ním spojené odstřelování zákopů v nichž umírali vojáci po desítkách, znamená, že vedle vás stojící kamarád nemusí za pár vteřin být již na živu. Takovým podobným zážitkem nejspíše prošel i Martin Vaculík z Brumova, který po návratu z války trpěl psychickými problémy a musel být hospitalizován v psychiatrické léčebně v Kroměříži.

Situace vedoucí k psychickému zhroucení byly při bojových střetech velmi časté. Sama myšlenka, že voják utrpěl psychické či fyzické šrámy, pro něj musela být velmi stresující.¹⁰⁹ To samé platilo o zabití nepřítele. S chováním za války v tváři v tvář v boji s nepřítelem se setkáváme i v deníku Matěje Zvoníčka, který popisuje scénu takto: „V

¹⁰⁵ Státní oblastní archiv Zlín, fond Nšk Sidonie.

¹⁰⁶ Státní oblastní archiv Zlín, fond Nšk Štěpán, s. 171.

¹⁰⁷ Vojenský historický archiv, fond kartotéka padlých příslušníků rakousko-uherské armády v 1. světové válce, *Cyrl Zvoníček*.

¹⁰⁸ Vojenský historický archiv, fond kmenové listy, *Jan Fojtík*.

¹⁰⁹ KESSLER, Vojtěch, Šrámek, Josef: *Tváře války...*, s. 58.

nědeli jsme překročili ruské hranice krátce jsme zastavili pán nadporučík Gerstonbrand promluvil krátce k nám vzletnou řečí, při čemž jsme tasili poboční zbraně tesáky pionírské broušené na znamení ,že jsme ochotní udatně bojovat.“¹¹⁰ Motiv hrdinného boje se v deníku nachází častěji a po úvaze můžeme dojít ke dvěma závěrům, buď sám chtěl obhájit svou odhodlanost bojovat, anebo pro budoucí čtenáře zaznamenat své chrabré činy.

Domů se vojáci vraceli na dovolenou, kvůli doléčení svého zranění. Další možností bylo fyzické nebo psychické zhroucení takového rozsahu, že daný člověk byl zproštěn služby. Poslední možnosti byly již velmi smutné, a to, když se muži domů vraceli v rakvích nebo vůbec.¹¹¹ I s takovou možností se musely pozůstalé rodiny vypořádat. Ani stát je ovšem nenechával na holičkách, a to, když zřizoval fondy pro vdovy a sirotky.¹¹²

Ženám v péči o domácnost pomáhaly kromě různých dobrovolných sbírek také dávky pro rodinné příslušníky osob zasažených z důvodu mobilizace.¹¹³ Ve Svatém Štěpáně také *„rodiče dostávají vyživovací příspěvek, když syn, než nastoupil vojenskou službu, třeba jen malým obnosem je podporoval. Vyživovací příspěvek dle rozhodnutí nejvyššího správního soudu patří příslušníku osoby vojenskou službou nastoupivší.*“¹¹⁴ Válečná léta se Svatého Štěpánu a Svaté Sidonie dotkly znatelně zejména z důvodu, že nedostatek pracovních sil vedl k zastavení místních sklářských hutí.¹¹⁵

Kvůli nedostatku pracovní síly zůstávaly děti doma, aby pomáhaly zajistit chod domácnosti. Ale ani tím, že děti místo školní docházky pracovaly doma, nedošlo k nahrazení pracovní síly. Proto například na statku v Bylnici *„užívalo se k polním pracím zajatců, vystěhovalců anebo i našich vojáků. Tak v létě r. 1916 pracovalo na Petrovici 8 našich vojáků. Byli to 18ti letí mladíci z okolí Vidně, kteří jaktěživ na poli nepracovali. Jak mohli býti určeni na polní práce jest záhadou. Byli mezi nimi: uzenáři, obchodník, stolař, pekař a hodinář. Dle toho ta polní práce jejich vypadala. K pobízení volů k tahu*

¹¹⁰ Osobní archiv rodiny Zvoníčků, fond Matěje Zvoníčka, *Události válečné 1914-1918.*

¹¹¹ KESSLER, Vojtěch, Šrámek, Josef: *Tváře války...*, s. 53-58.

¹¹² ŠEDIVÝ, Ivan: *Češi, české země...*, s. 246-169.

¹¹³ Státní oblastní archiv Zlín, fond obce Brumov.

¹¹⁴ Státní oblastní archiv Zlín, fond Nšk Štěpán..., s 158.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 157.

užívali kamení, kopky sena rozvalovati uměli znamenitě ap. Po 2 měsících byli vystřídáni jinými vojáky a o měsíc později přišli místo nich vystěhovalci z Haliče. Poláci počtem 12. Byli to lidé skromní, příčinlivý a pracovití...“¹¹⁶ Je zajímavostí, že uprchlíci z Haliče zmiňovaní v úryvku anebo poté uprchlíci z Itálie byli zdejšími obyvateli vítání vstřícně a byla jim nabízena pomoc a ani se zhoršující situací se to nemění.

V pozdější fázi války se stávalo, že vojáci byli povolávání domů na sklizeň anebo také k jiné činnosti než bojové. Matěj Zvoníček od roku 1916 střídá bojovou činnost se stolářskou prací. Dalším mužem, jenž v hodnosti vojína pracuje jako stolař, je Jan Vaculčík z Bylnice, ten je odveden roku 1915 a v letech 1916-1917 jej nalézneme ve zbrojovce v Brně. Jan, který neměl v té době rodinu, neměl asi tak velký důvod vracet se domů jako jeho soused Matěj, kterého nalézáme vícekrát po čas konfliktu v domovské Bylnici. Tyto setkávání s rodinou a následné loučení vzhledem k situaci muselo být čím dál těžší, avšak i toto se mělo konečně brzy změnit.

¹¹⁶ Státní oblastní archiv Zlín, fond Nšk Štěpán..., s. 106-107.

Už bude války konec?

Jan Vaculčík a jeho bratři bojovali v první světové válce již skoro od začátku konfliktu. Jan ale není na rozdíl od nich podrobován tolik vojenským střetům a pracuje v zázemí jako stolař. Když je vyhlášen Československá stát a vznikne Slovácká brigáda, využije příležitost a přidává se k ní. Tam se setkává se svým krajanem Janem Ovesným. Ten po bojích v Itálii a hrůzách, co zažil, vstupuje do brigády mile rád. Jaká byla motivace jít bojovat za nově vzniklou republiku?

Jednou z motivací mohl být pocit využít příležitosti a bojovat za novou myšlenku, za svobodný stát a také za snahu ukončit tento strašlivý konflikt. Také zde jako v případě mobilizace mohl hrát fakt, že oba v té době měli něco málo přes dvacet let a mládí a sním spojený až občas rebelský a romantický pohled na svět jim dával chuť poznat ještě nějaké nové dobrodružství a připojit se k boji za něco nového. Také zde mohl hrát efekt, že kamarádi, se kterými jste prožili léta válečné služby na vás svou přihláškou do brigády vytvářeli nátlak, abyste se přidali taky k jejich boji za konec válečného utrpení a samostatnost státu.

Jan Ovesný ale nebyl sám, kdo v jeho rodině již bojoval za samostatnost Československa. Jeho bratr František Ovesný ml, který do války odešel jako příslušník 25. zem. pěšího pluku, byl zajat v Rusku u obce Komárno, vstoupil do legií a s nimi vykonal celou anabázi. Poté z Vladivostoku odjel až roku 1920 a přes USA se dostal zpět do svého rodného Brumova. Pro Jana mohl být pocit, že jeho bratr zažívá někde v daleké cizině dobrodružství, také motivace, proč vstoupit do Slovácké Brigády.

Samotná Františkova motivace vstoupit do legií může být zajímavá, jistě zde hrála role nezůstávat v zajateckém táboře a snášet tamní poměry, ale také zde mohla hrát touha něco změnit. Myšlenky na to, aby nevstoupil do legií a neohrozil například své rodiče, pro něj nehrály zásadní roli. Samotná motivace legionářů a jejich motivace přeběhnout a bojovat

v jednotkách zneprátelených zemí vůči Rakousku-Uhersku by si jistě zasloužila hlubší rozbor.

Posledním příkladem vyčkávající konec války je Matěj Zvoníček. Doma čekající rodina, na frontě v Itálii nedostatek zásob, únava a postupná demotivace již nutila Matěje se zamýšlet nad koncem války. Když poté došlo v listopadu ke zhroucení fronty, vydal se Matěj s radostí domů. Po dlouhých peripetiích dorazil do Vlárského průmyslu, kde *Dne 11. listopadu v 8 hodin večer na Vláře dali jsme se na cestu do Bylnice, byl jsem tak slabý, že jsem šel z Vlár do Bylnice do 11 hodin v noci právě strašit. Žena se mne lekla, že duch můj přišel jí dát známost, že jsem tam v dálné cizině zahynul, ale konečně promluvil až zjistila, že nejsem duch, otevřela dveře a hned mne zbavila vojenské výslužky a černoohorských vši. Vše čisté obléci, vojenské do peci, a tak ukončil válku 1914-1918 a vrátil se k životu.*¹¹⁷

Není divu, že se Matěj již s radostí vracel domů. Ale doma jej rozhodně nečekal potěšující pohled na svou domovinu. Neboť ještě, než dorazil po ukončení války, prožívalo zázemí, stejně jako vojáci na frontě, poslední dny utrpení. Velmi přesně to vystihuje poslední záznam v obecní kronice Bylnice k válečným letům. *Přiděly potravin jsou nedostatečné, jimi nelze živobytí udržeti. Obuv a šatstvo dosáhlo závratných cen. Pár bot za 300K a oblek za 1400K! Nelze více žít.*¹¹⁸

*„První zpráva o prohlášení Čsl. Republiky přišla do naší osady 29/10 v úterý kolem 9. hod. ráno. Lidé vypravují, že je asi mír, ráno prý jel vlak celý ověncený, s prapory, nádraží vlárské, že je taky ověnceno.“*¹¹⁹ Dříve než do Štěpána přišla zpráva o vyhlášení Československého státu do Sidonie.¹²⁰ Lidé v domnění, že vyhlášením samostatného státu nastal i mír, začali sundávat prapory a znaky připomínající monarchii. V následujících dnech probíhaly oslavy nově nabitě svobody a lidé doufali, že konec monarchie povede k ukončení válečných operací na frontách a jejich blízcí se začnou postupně vracet domů.

¹¹⁷ Osobní archiv rodiny Zvoníčků, fond Matěje Zvoníčka, *Události válečné 1914-1918*.

¹¹⁸ Státní oblastní archiv Zlín, fond obce Bylnice, *Pamětní kniha* s. 55

¹¹⁹ Státní oblastní archiv Zlín, fond Nšk Štěpán..., s. 174.

¹²⁰ Státní oblastní archiv Zlín, fond Nšk Sidonie..., s. 128.

„Život po životě“

Rakouská armáda 4. listopadu 1918 podepsala příměří s Itálií a tím ukončila čtyři dlouhé roky plné utrpení. Samotná fronta se však hroutila již od začátku podzimu téhož roku. Vojáci postupně opouštěli své pozice buďto z rozkazu nebo kvůli tomu, že již nemělo smysl bojovat a zesláblé vedení již nemělo sílu zabraňovat dezercím.¹²¹

A tak když poté 11. listopadu kapitulovalo i Německo, někteří rakousko-uherští vojáci byli již na cestě domů. Ti z českých zemí se vraceli do zcela nového světa, o kterém nevěděli, jak je přijme. Nově vzniklý Československý stát vyhlášený již 28. října neměl ale zatím čas přemýšlet o svých vnitřních problémech, prvně musel zajistit své vnitřní hranice, o které bojoval napřed s Polskem (1919) a poté s Maďarskem (1918-1919). Pomoc s boji o hranice měli jak navrátilí rakousko-uherští vojáci, kteří se přidávali zejména do Slovácké brigády, tak italští a poté francouzští legionáři. Z těch, co sloužili chvíli ve Slovácké brigádě, již byli zmíněni Jan Vaculčík a Jan Ovesný. Jan Vaculčík odešel do civilu roku 1920 a nacházíme jej v obci Klobouky u Brna. Poté se vydává za svými bratry na západní Slovensko, kde se živí jako stolař. Roku 1922 se oženil, roku 1924 se mu narodila dcera a o dva roky později syn. Téhož roku se rozhodne vrátit do Bylnice, kde si postavil dům a provozoval stolařskou firmu. Jan Ovesný se vrátil do Brumova, kde se stihl oženit a poté za dob Velké hospodářské krize emigroval do Spojených států amerických. Zbytek života prožil v St. Louis kde se živil jako krejčí a zemřel zde roku 1994.

Avšak všechny osudy mužů, kteří si prošli peklem tohoto konfliktu, nekončí tak šťastně. Mnoho z nich se po návratu snažilo znovu začlenit do společnosti, ale mnohým se to nedařilo. Kronika Brumova se zmiňuje, že vojáci si z války „přinášeli sebou mnohé zlozvyky, krádeže, opilost.“¹²² Jistou roli sehrála samotná válka a její bezohlednost, kdy se muži naučili chování, které je v době míru a s platností zákonů nepřijatelné. Například zmíněná opilost nemusí souviset jen s nevychovaností, mnoho bývalých vojáků, ať „rakušáků“ nebo legionářů, mělo po válce psychické problémy. Z kdysi zdravých mužů se po přežití plynových útoků, dělostřeleckého bombardování a kulometné palby stávaly

¹²¹ Šedivý, Ivan: *Češi, České země a Velká válka 1914-1918*, s. 144-145.

¹²² Muzeum Brumov, fond dějiny Brumova, *Strojový opis obecní kroniky*.

chodící těla bez duše, kterým pomáhala se vyrovnávat s následky války lahev alkoholu. Závislost na alkoholu a s ním spojené nehody anebo sebevraždy vedoucí k úmrtí dalších mužů zmiňuje i *Jan Michl* ve své knize *Legionáři a Československo*, zde se samozřejmě zmiňuje jen o legionářích.¹²³ Jistě ale můžeme závislost na alkoholu a s ní spojené následky vztáhnout i na vojáky bývalé c.k. armády. Další muži skončili kvůli psychickým nemocem, mezi které patřil často posttraumatický syndrom, zavření v psychiatrických léčebnách.¹²⁴ Přesné číslo mužů, jenž tento konflikt psychicky poznamenal, se už ale asi nikdy nedozvíme.

Co víme je celkový počet invalidů v poválečném Československu, kterých zde mělo být 210 000.¹²⁵ Mezi ně patřili také hojně muži, postižení tělesně. Pokud se jednalo zejména o majitele hospodářství a živitele rodin mohla ztráta končetiny znamenat překážku pro život v jejich okolí. V takovém případě se stávali, jak vojáci, tak jejich rodiny závislými na státní podpoře, která jim byla vyčleněna podle rozsahu invalidity.¹²⁶ Bohužel mnohdy se stávalo, že muž na příspěvky nedosáhl nebo i skrz jiné příčiny končil o žebrácké holi.

Na rozdíl od legionářů neměli rakousko-uhersí vojáci možnost získat výsluhy za své služby a ani nesměli zakládat vojenské spolky na podporu veteránů poražené armády, neboť vše připomínající dobu před rokem 1918 nebylo vítáno.¹²⁷ A samotné Československo se muselo poradit s legionáři, kteří se jako hrdinové začali vracet do vlasti. Těm musela republika zajistit začlenění do společnosti, a to znamenalo jim pomoci najít uplatnění.¹²⁸

František Ovesný mladší se konečně roku 1920 dostává zpátky domů do svého rodného Brumova. Jako navrátilivší ruský legionář dostane potvrzení o službě v legiích. Také získává práci coby četník v Čechách a později na Slovensku. Další legionář konkrétně z Itálie, Jan Lysáček se vrací zpátky do Sidonie a poté žije v Bylnici. Legionáři měli po

¹²³ MICHL, Jan: *Legionáři a Československo*. Praha 2009.

¹²⁴ BEBR, Richard, CHALOUPEK, Rudolf: *Československé zdravotnické zákony s příslušnými prováděcími předpisy, I. díl*. Praha 1937, s. 182-186.

¹²⁵ REHBERGER, Arthur: *I. světová válka 1914-1918*. Příbram 2012, s. 23.

¹²⁶ 142/1920 Sb. *Zákon o požitcích válečných poškozených*.

¹²⁷ HUTEČKA, Jiří: *Kamarádi frontovníci: Maskulinita a paměť první světové války v textech československých c. a k. veteránů*. Dějiny-teorie-kritika, r. 2014, roč. 11, č. 2, s. 231-265.

¹²⁸ MICHL, Jan: *Legionáři...*, s. 10.

válce možnost se účastnit setkání a akcí pořádaných ČSOL jejíž jednoty vznikly ve 20. letech ve Valašských Kloboukách a poté i v Brumově.¹²⁹

Ovšem legionářství nepřineslo vojákům mnohdy to, kvůli čemu vstupovali do legií. Jednalo se o zlepšení společenského postavení a zbohatnutí, to se však ve většině případů nestalo.¹³⁰ Proto když srovnáváme společenský status mezi legionáři a „rakušáky“, musíme brát v potaz i zázemí. Ano, stávalo se, že i na vesnicích a maloměstech bylo vidět, kdo za koho bojoval, když si nějak polepšil, ale většinou tyto rozdíly byly smazány a na stranu, na které daný muž bojoval v letech 1914-1918 nebyl brán ohled. Život zde probíhal jako před válkou a vojáci kteří bojovali za monarchii, neměli potřebu o tom mluvit. Druhá světová válka a následná změna režimu utlumila hlas i legionářům, a tak jsme si na jejich příběhy museli mnohdy počkat až do pádu komunistického režimu.

¹²⁹ MAŇAS, Miroslav: *Jednota ČsOL ve Valašských Kloboukách*. Legionářský směr, r. 2021, č. Výroční speciál, s. 121-125.

¹³⁰ MICHL, Jan: *Legionáři*, s. 11-12.

Závěr

První světová válka byla nejničivějším konfliktem, který do té doby lidstvo poznalo. Jen z českých zemí odešlo do války více než 1,4 milionu vojáků, z toho se domů nevrátilo kolem 140 tisíc. A i přesto, jak tato válka zasáhla české země, stála vždy ve stínu války nadcházející. Literárně byla zpracovávána především obecně na politické dějiny a knih zaměřujících se na zázemí nebo frontový život a jejich vnímání očima obyvatel postižených válkou bylo a stále je menší množství, i když svou kvalitou jsou velmi dostačující.

Tato práce původně mající spíše nahlédnout na sociálně-profesní skladbu vojáků nakonec přinesla spíše pohled do duší obyvatel Valašska a jejich pohled na válečné období let 1914-1918. Na základě ego dokumentů a vyprávění potomků nám byly představeny osudy mužů/vojáků, které doplňovaly prameny podporující jejich myšlenkové pochody. Než jsme se však dostali k otázce mobilizace roku 1914 jako zlomu v životě obyvatel monarchie, bylo pro mě důležité shrnout období před výstřely v Sarajevu, jak po politické, tak po kulturní stránce, aby si čtenář mohl představit prostředí z něhož byli tito muži vytrhnuti. Poté muselo dojít i k představení samotné rakousko-uherské armády, která tvořila součást života mužů žijících v monarchii.

A poté se mohlo přejít k samotné situaci na Valašsku v době mobilizace. Jak šlo rozpoznat z mnoha zkoumaných pramenů, mobilizace byla zlomem, po němž se vše změnilo. Samotná mobilizace proběhla poklidu i díky domněnce, že válka dlouho trvat nebude. K samotné motivaci jít do války přispívalo kromě názoru o konci války do „*Vánoc*“ také skupinový nátlak okolí, když kolem mě všichni rukují, tak musím taky.

Dalším velkým tématem je rozdělení světa na mužský a ženský. Ten mužský představuje frontu a život na ní spojený a ženský je doma v zázemí. A i když zejména na konci války dochází k propojení obou světů, každý svět a zejména ten mužský si stále drží pevně daná pravidla, zejména co se týče armádní hierarchie. V předposlední kapitole jsem se snažil více zobrazit čím dál trýznivější stav zázemí a jeho propojení se situací na frontě, neboť neklid v zázemí ovlivňoval frontu a naopak. Došlo také k dalšímu zdůraznění toho, že život na frontě nebyl striktně oddělen od života v zázemí a vojáci se vraceli domů vypomáhat například kvůli žnám.

Poslední kapitola ukončila válečný konflikt a poslala muže zpátky domů. Muži vracející se z fronty, ale mnohdy nebyli ti stejní, kteří na frontu odcházeli. Mnohdy se vraceli psychicky a fyzicky zmrzačení a jejich zapojení do běžné společnosti bylo velmi obtížné a nezáleželo, jestli daný muž bojoval v rakousko-uherské armádě nebo v legiích, i když měli legionáři některé výhody. Posledními vojáky, kteří ovlivnili české země byli ti mrtví, neboť došlo k demografickému procesu vlivem snížené porodnosti.

Co mě mrzí, je nezmínění nebo nedostatečné probádání některých oblastí, kvůli nedostatku pramenů a času. Mezi tyto oblasti patří např. motivace bojovat na základě vzdělanosti anebo náboženství, které jsem v mnou zmíněných pramenech nenašel, avšak by jistě stálo se zaměřit i na tyto aspekty, které mohly ovlivňovat prožívání války.

Také by jistě stálo za to zkoumat motivaci vojáků dezertovat anebo případně ze zajetí vstupovat do Československých legií, aby mohli bojovat proti monarchii, případně, co jim bránilo, aby nezběhli a zůstali, bojovat na straně monarchie.

V pokládání otázek bych mohl pokračovat i dále. Téma, u kterého jsem si ze začátku myslel, že bude pevně dané a nebude mě moci stále překvapovat udělalo to, co je asi běžné. Překvapilo mě a dalo mi možnost i díky vhodné literatuře si stále pokládat nové badatelské otázky.

Celkově si myslím, že by tato práce mohla být přínosná pro čtenáře kvůli zpracování tématu z hlediska použití pramenů a literatury a jejich propojení za účelem ukázat, jak se válečná léta dotkla osudů lidí vztahujících se k dané oblasti. Pro mě je práce přínosná zejména kvůli možnému budoucímu směřování dalšího bádání ohledně vojáka Velké války a sním spojené doby let 1914-1918 s přechodem do časů budoucích nebo minulých.

Resumé

This bachelor thesis deals with the study of the southeastern Wallachia and its inhabitants during the First World War. On the basis of local sources, which consist mainly of chronicles and personal documents, the aim was to create a picture of a man torn from his peaceful life and thrown into the horrors of the First World War. After presenting life before the First World War, both in the Czech lands and in south-eastern Wallachia. We were introduced to the army of the Austro-Hungarian monarchy itself, not least because many of the men had already had a reality check with the army before the conflict itself.

In the second part of the thesis, I focused on the actual experience of the war through the eyes of the people of Wallachia, both on the home front and on the front, and their personal views of the conflict, if that was possible. The mobilisation was mentioned first as a turning point in the lives of the inhabitants, and then the text moved on to the most frequently mentioned aspects in the sources. These were mainly the division of the world into the one at the front (male) and afterwards and the one in the hinterland (female), as well as the motivation to fight in this conflict itself until the bitter end, dealing with the hardships that arose due to the war situation such as the ubiquitous death on the battlefield or the increasing poverty in the hinterland. In the penultimate chapter, I discussed the desire to end the war and return home as soon as possible, as the soldiers' motivation to return to the front decreased as they went home on leave. In the last chapter I touched on post-war life and the coexistence of soldiers on both sides, both legionaries and those who fought to the end for the monarchy. I dealt with the difficulties that both sides faced in the newly formed Czechoslovakia.

The inspiration for this work came mainly from Jiří Hutečka's book *Men Against Fire: Motivation, Morale and Manhood of Czech Soldiers in the Great War 1914-1918*. And then Vojtěch Kessler and Josef Šrámek's book *The Faces of War: The Great War 1914-1918 through the Eyes of Czech Participants*.

Seznam pramenů a literatury

Prameny

Osobní archiv autora.

Osobní archiv rodiny Vilímků.

Osobní archiv rodiny Zvoničků, fond Matěje Zvonička, *Události válečné 1914-1918*.

Státní oblastní archiv Zlín, fond obce Bylnice, inv. č 1, *Pamětní kniha*.

Státní oblastní archiv Zlín, fond Nšk Bylnice, inv. č 355, *Školní kronika 1900-1931*.

Státní oblastní archiv Zlín, fond obce Brumov.

Státní oblastní archiv Zlín, fond Nšk Štěpán, inv. č. 144, *Pamětní kniha obecné školy ve sv. Štěpáně*.

Státní oblastní archiv Zlín, fond Nšk Sidonie, inv. č. 144, *Školní kronika 1877-1953*.

Vojenský historický archiv, fond kartotéka padlých příslušníků rakousko-uherské armády v 1. světové válce, *Cyril Zvoniček*.

Vojenský historický archiv, fond kmenové listy, *František Ovesný st.*

Vojenský historický archiv, fond kmenové listy, *Jan Fojtík*.

Vojenský historický archiv, fond kmenové listy, *Matěj Zvoniček*.

Vojenský historický archiv, fond legionářské poslužné spisy, *František Ovesný ml.*

Literatura

CLARK, Ch.: *Náměsíčníci. Jak Evropa v roce 1914 dospěla k válce*. Praha 2014.

ČINČOVÁ, Yvona: *Zlínsko na cestě od Rakouska-Uherska k samostatnému Československu*. Zlín 2018.

DOLEJŠÍ, JOSEF, FUČÍK, Josef, HAVEL, Petr: *Pod císařským praporem. Historie habsburské armády 1526-1918*. Praha 2003.

EFMERTOVIÁ, C., Marcela: *České země v letech 1848-1918*. Praha 1998,

KESSLER, Vojtěch, ŠRÁMEK, Josef: *Tváře války. Velká válka 1914-1918 očima českých účastníků*. Praha 2020.

HLAVAČKA, Milan : *Podivná aliance*. Praha 1987.

HUTEČKA, Jiří: *Kamarádi frontovníci: Maskulinita a paměť první světové války v textech československých c. a k. veteránů*. Dějiny-teorie-kritika, r. 2014, roč. 11, č. 2, s. 231-265.

HUTEČKA, Jiří: *Muži proti ohni: Motivace, morálka a mužnost českých vojáků Velké války, 1914-1918*.

LENDEROVÁ, M.-JIRÁNEK, T.-MACKOVÁ, M.: *Z dějin české každodennosti*. Praha 2010.

MAREK, Jindřich: *Beránci, lvi a malé děti. Nekonečný spor o českého vojáka v letech I. světové války*. Historie a vojenství, r. 2014, roč. 63, č. 1, s. 94-113.

MAŠLÁŇ, Pavel: *Brumov-proměny města na fotografiích*. Brumov-Bylnice 2018

MAŠLÁŇ, Pavel, PLEVOVÁ, Lenka: *Svatý Štěpán-historie sklářské osady*. Zlín, 2014

MAŠLÁŇ, Pavel, PLEVOVÁ, Lenka: *Sidonie-historie a příroda sklářské osady*. Zlín 2014.

MICHL, Jan: *Legionáři a Československo*. Praha 2009.

NEDOROST, Libor: *Češi v I. světové válce. I-III. díl*. Praha 2007.

OBADAL, Miroslav, VRLA, Radim: *Hrad Brumov-historie a stavební vývoj*. Brumov-Bylnice 2013, s.4.

PERNES, J.: *Život plný nepřátel aneb dramatický život a tragická smrt následníka trůnu Františka Ferdinanda d'Este*. Praha 1994.

POKLUDA, Zdeněk: *Brumov-osudy hradu a jeho držitelů*. Zlín 2005, s. 105-106.

REHBERGER, Arthur: *I. světová válka 1914-1918*. Příbram 2012.

RYCHLÍK, Jan: *1918: Rozpad Rakouska-Uherska a vznik Československa*. Praha 2018

ŠEDIVÝ, Ivan: *Češi, české země a Velká válka 1914-1918*. Praha 2001.

Internetové zdroje

<https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-a-domu-podle-vysledku-scitani-od-roku-1869> [cit. 10.4. 2023]

<https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/view/uuid:238cc923-4481-423c-8a05-d34bd1e9e606?page=uuid:1519e8e5-a83c-4738-a36e-12a8387cbeee> [cit. 2.5. 2023]

https://www.velkavalka.info/wiki/doku.php?id=jednotky_mapy [cit. 23.4. 2023]

<https://www.vuapraha.cz/wp-content/uploads/2022/06/Zvonicek-Cyril.jpg> [cit. 10.4. 2023]

Seznam příloh

Příloha č. 1 Brumov-pohlednice ze začátku 20. století

Městské muzeum Brumov, *fotoalbum*.

Příloha č. 2 Bylnice – fotografie návsi

Dostupné online z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/view/uuid:238cc923-4481-423c-8a05-d34bd1e9e606?page=uuid:1519e8e5-a83c-4738-a36e-12a8387cbee> [cit. 2.5. 2023]

Příloha č. 3 Cyril Zvoníček na svatební fotografii

Osobní archiv rodiny Zvoníčků.

Příloha č. 4 Úmrtní list Cyrila Zvoníčka

Dostupné online z: <https://www.vuapraha.cz/wp-content/uploads/2022/06/Zvoncek-Cyril.jpg> [cit. 10.4. 2023]

Příloha č. 5 Dopisnice pro Jana Vaculčíka z fronty od jeho bratra Františka – přední strana

Osobní archiv autora.

Příloha č. 6 Dopisnice pro Jana Vaculčíka z fronty od jeho bratra Františka – zadní strana

Osobní archiv autora.

Příloha č. 7 František Ovesný ml. v uniformě armády Rakouska-Uherska

Osobní archiv rodiny Vilímků.

Příloha č. 8 František Ovesný ml. v legionářské uniformě

Osobní archiv rodiny Vilímků.

Příloha č. 1 Brumov-pohlednice ze začátku 20. století

Příloha č. 2 Bylnice – fotografie návsi

Příloha č. 3 Cyril Zvoníček na svatební fotografii

Příjmení a jméno

Cyril
Zvoniček

Hodnost a pluk

dělostřelec, Pohrní
houfnicový pluk č. 8.

Datum a místo narození
(polit. okres, země)

1887, Bilnice,
Uh. Brod,
Morava,

Příslušnost

(polit. okres, země)

tomtěr,

Datum a místo úmrtí

(polit. okres, země)

5 listopadu 1916
v posici dělostřel. Posit. Úng $\frac{3}{8}$ - $\frac{4}{5}$
západně Medearra, okres Monfalcone v Primorí

Datum pohřbu

6 listopadu 1916

Označení hřbitova a místo
(polit. okres, země)

v Marbinja okres
Lerana v
Primorí

Oddělení, číslo hrobu

Opsáno podle

úmrtní matriky dělostřele-
ctva, uložení u voj. duch. správy u
vel. IV. sboru v Ulanouci

Úmrtní kniha: tom., fol.

I, 90

Tiskárna MNO. — 1163-36.

Příloha č. 4 Úmrtní list Cyrila Zvonička

Příloha č. 5 Dopisnice pro Jana Vaculčíka z fronty od jeho bratra Františka – přední strana

Příloha č. 7 František Ovesný ml. v uniformě armády Rakouska-Uherska

Příloha č. 8 František Ovesný ml. v legionářské uniformě